

**WEIMAR CUMHURİYETİ'NDE ALMANYA SOSYAL
DEMOKRAT PARTİSİ – ALMANYA KOMÜNİST
PARTİSİ İKİLİĞİNİN NASYONAL SOSYALİST ALMAN
İŞÇİ PARTİSİ'NİN YÜKSELİŞİNDEKİ ROLÜ**

**THE ROLE OF THE SOCIAL DEMOCRATIC PARTY OF
GERMANY – COMMUNIST PARTY OF GERMANY
DUALITY IN THE RISE OF THE NATIONAL
SOCIALIST GERMAN WORKERS' PARTY IN THE
WEIMAR REPUBLIC**

Ufuk S. YÜKSEL*

ÖZ

Bu çalışmada, Weimar Cumhuriyeti'nde Almanya Sosyal Demokrat Partisi (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands-SPD*) ve Almanya Komünist Partisi (*Kommunistische Partei Deutschlands-KPD*) arasındaki karşıtlığın, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei-NSDAP*) yükselişi üzerindeki etkilerini subjektif koşullar merkezinde sorgulamak ve bu partilerin iç dinamiklerinden hareketle NSDAP'nin seslendiği seçmen kitlesinin sınıfsal yapısını analiz etmek hedeflenmektedir. Bu analizde büyük oranda Weimar Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemine odaklanılacak, kökeni 1918 Kasım ve 1919 Ocak Devrimleri'ne dayanan SPD-KPD ayrışması bu partilerin kurumsal yapısından hareketle tartışılacaktır. Bu sorgulamada, NSDAP'nin yükselişinde öznenin eylemine dayalı koşulların etkilerini öne çıkaran bir Nazizm analizi

---

* Arş. Gör., Altınbaş Üniv., Uluslararası İlişkiler Bölümü; Doktora öğrencisi, İstanbul Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü (Siyasal), ufuk.yuksel@altinbas.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3791-7173>

* Makale Geliş Tarihi / Article Received: 19.12.2020
Makale Kabul Tarihi / Article Accepted: 24.05.2021

geliştiren Wilhelm Reich'in kuramsal pozisyonu temel alınmıştır. "KPD'nin liderliğini devraldığı 1919 Ocak ayaklanmalarının, SPD'nin isyancılar aleyhine Alman Ordusu (*Reichswehr*) ve büyük sermayeyle uzlaşması nedeniyle bastırılması, Weimar Cumhuriyeti'nde siyasi açıdan bir kırılma noktası olmuş ve bu süreç NSDAP'nin yükseleceği siyasal zemini hazırlamıştır" tezi bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nazizm, Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SPD), Almanya Komünist Partisi (KPD), Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP), Weimar Cumhuriyeti.

ABSTRACT

In this study, it is intended to question the effects of antagonism between the Social Democratic Party of Germany (SPD) and the Communist Party of Germany (KPD) on the rise of the National Socialist German Workers' Party (NSDAP) within the framework of subjective conditions in the Weimar Republic and to evaluate the class structure of the supporters to whom the NSDAP addresses, based on the internal dynamics of these parties. This analysis will mainly concentrate on the founding period of the Weimar Republic, and the SPD-KPD split, which originates from the 1918 November and 1919 January Revolutions, will be discussed with reference to the institutional structure of these parties. Theoretically, this examination is based on the position of Wilhelm Reich, who developed a Nazism analysis that highlights the effects of conditions based on the action of the subject on the rise of the NSDAP. The thesis "the suppression of the January 1919 rebellions, when the KPD took over the leadership, due to the SPD's reconciliation with the Reichswehr and big capital against the rebels was a political breaking point in the Weimar Republic and this process set the political ground on which the NSDAP will rise" is the focus of this study.

Keywords: Nazism, Social Democratic Party of Germany (SPD), Communist Party of Germany (KPD), National Socialist German Workers' Party (NSDAP), Weimar Republic.

GİRİŞ

İki savaş arası dönemde Almanya Sosyal Demokrat Partisi (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands-SPD*) ve Almanya Komünist Partisi (*Kommunistische Partei Deutschlands-KPD*) arasındaki ideolojik ayrışmalar, Nazi hareketinin yükselişine neden olan subjektif koşulların şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Bu çalışmada 1918 Kasım ve 1919 Ocak Devrimleri özelinde, SPD ve KPD arasındaki karşıtlığın Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei-NSDAP*) yükselişi üzerindeki etkilerini çözümlenmek hedeflenmektedir. Bu partilerin sınıfsal tabanlarının, örgütlenme stratejilerinin ve propaganda tekniklerinin analizi çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Çalışmanın iki temel argümanı vardır. Birincisi, “Weimar Cumhuriyeti’nde 1919 Ocak Devrimi’nin travmatik etkileri nedeniyle SPD ve KPD arasında yaşanan kopuş, birleşik bir cephe hareketinin kurulmasını önleyerek sivil toplum alanında Nazi hareketinin nüfuzunu artırmıştır” tezine dayanmaktadır. İkincisi, “SPD ve KPD arasındaki sınıfsal bölünme, NSDAP’nin alt ve alt orta sınıflara sızmasını kolaylaştırarak seçim performansını olumlu yönde etkilemiştir” çıkarımından hareket etmektedir. Çalışmanın birinci boyutunda, bu iki argümandan yola çıkılarak SPD ve KPD arasındaki karşıtlığın tarihsel ve ideolojik kökenleri sorgulanacak ve bu partilerin NSDAP’ye karşı geliştirdiği stratejiler değerlendirilecektir. İkinci boyutta ise SPD, KPD ve NSDAP’nin seçim performansları ve bu partilere bağlı toplumsal örgütlerin kitleselleşme düzeyi analiz edilerek bu stratejilerin başarısı test edilecektir. Bu doğrultuda, SPD-KPD ayrışmasının Nazi hareketinin yükselişine neden olan subjektif koşulların oluşumundaki rolünü sorgulamak hedeflenmektedir. Bu sorgulamadaki temel analiz birimleri SPD, KPD ve NSDAP olurken, bu partilerin içsel dinamikleri de incelemenin kapsamına dahil edilmiştir. Bu incelemenin sınırlarının belirlenmesinde Wilhelm Reich’in praxis kuramı belirleyici olacaktır.

SPD-KPD ayrışmasında, 1918 Kasım ve 1919 Ocak Devrimleri tarihsel açıdan belirleyici unsurlar olmuştur. NSDAP’nin kuruluşundan yaklaşık bir yıl önce gerçekleşen bu olaylar, Almanya siyasetinde devrimci siyaset açısından önemli bir kırılma noktasıdır. Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle, Almanya’da dört yıl boyunca statüko güçleri ile devrimci gruplar arasında dondurulan iktidar mücadelesi tekrar ateşlenmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nın neden olduğu büyük yıkım, savaştan sonra yaşanan iktisadi çöküş ve Bolşevik Devrimi’nin Almanya’daki sol devrimci gruplarda uyandırdığı kıvılcım, 1918

Kasım ve 1919 Ocak Devrimleri'ne giden süreci hazırlamıştır. 1919 Ocak Devrimi'nin başarısız olması, NSDAP'nin iktidara gelmesine neden olan sürecin başlangıcındaki en önemli kırılma noktalarından birisi olmuştur. Alman Genel Kurmayı'nın doğrudan müdahalesiyle, Müttefik Kuvvetleri'nin ise dolaylı desteğiyle sert biçimde bastırılan Ocak Devrimi, Almanya'da yakın gelecekte sosyalist bir devrimin gerçekleşme ihtimalini ortadan kaldırarak nasyonalist hareketlerin önünü açmıştır (Taylor, 2005: 215).

Reich (1998), NSDAP'nin iktidara geliş sürecinde sosyal demokrat siyasetin eylemsizliğinin büyük etkisi olduğuna vurgu yapar. Bu yaklaşım, birçok kritik noktada SPD'nin yeterince kararlı durmadığı için kazandığı mevzileri NSDAP'ye terk etmek zorunda kaldığına dikkat çekmektedir. 1920'li yıllardan itibaren reformist bir program benimseyen SPD üst yönetimi, *Reichstag*'da Merkez Parti'yle (*Deutsche Zentrumspartei-Zentrum*) birlikte parlamenter rejimin devamlılığını savunan en önemli iki güç odağından birisi haline gelmiştir. SPD ve Zentrum'un, NSDAP'ye karşı stratejik pozisyonu "kötünün iyisi"ni desteklemek olmuştur (Daycock, 1980: 187; Bois, 2015). Bu dönemde SPD'nin üst yönetimi, NSDAP'yi henüz ciddi bir tehdit unsuru olarak görmemektedir. Partinin merkez komitesinde, Weimar Cumhuriyeti'nin kurumsal mekanizmalarının ve partinin orduyla kurduğu ittifakın, NSDAP'nin yükselişini durduracağı algısı egemendir (Gluckstein, 2013). Buna karşılık KPD'nin politikalarının şekillenmesinde dış siyasette Sovyet dış politikasının öncelikleri belirleyici olurken, iç siyasette KPD'yi işçi sınıfının ana temsilcisi haline getirmek hedeflenmiştir. KPD, Nazizm'le mücadelede paramiliter örgütlenmelerden darbeci eğilimlere uzanan radikal stratejilerden yola çıkmıştır. Buna karşılık SPD, diğer partilerle ve bürokratik aygıtlarla ittifak ilişkilerine dayanan, konjonktüre göre Hindenburg, Papen ve Schleicher gibi muhafazakâr siyasetçilerin desteklenebildiği tutucu bir stratejiyle hareket etmiştir (Daycock, 1980: 186-187).

SPD ve KPD'nin Nazi hareketine karşı geliştirdiği propaganda stratejilerinin analizi, bu çalışmada önemli bir başvuru noktasıdır. Bu değerlendirmede, NSDAP'nin seçim performansı verilerinden ve seçmen kitlesinin sınıfsal analizinden yararlanılacaktır. Sınıf analizinden hareketle, SPD-KPD ayrışmasının iki ayrı boyutta NSDAP'nin güç kazanmasında etkili olduğuna dikkat çekilecektir. Birinci boyutta, SPD ve KPD arasında yaşanan ayrışma, birleşik bir cephe hareketinin kurulmasını önleyerek NSDAP'ye karşı etkili bir strateji geliştirilmesini engellemiştir. İkinci boyutta ise bu ayrışma, NSDAP'nin alt ve alt orta sınıflar üzerinde nüfuzunu artırmasını kolaylaştırarak kararsız seçmen kitlesinin NSDAP'ye yönelmesinde etkili olmuştur.

NSDAP'nin siyasi programının özünü sosyal, politik ve kültürel yaşamı bütün boyutlarıyla kontrol etmeyi hedefleyen bir toplum tasavvuru oluşturmaktadır. NSDAP'nin programını dönemin diğer muhafazakar-nasyonalist partilerinden ayıran temel unsur, toplumu totaliter aygıtların yardımıyla radikal biçimde yeniden örgütlemeyi hedefleyen bir vizyona dayanmasıdır. Herbert Marcuse (2004: 9), Üçüncü Reich'in rasyonel organizasyon şemasıyla totaliter baskı aygıtlarının bir arada bulunmasının çarpıcı bir örneği olduğuna dikkat çekmektedir. Bu yönüyle Üçüncü Reich, teknokratik bir devlet yapısına dayanmaktadır. Bu kurumsal yapıda halkın refahı ikinci planda yer alırken, örgütlenmiş devletçi kapitalizm anlayışıyla üretim kapasitesini en üst seviyeye çıkarmak hedeflenmiştir. Bu yapıda devlet ve halk arasındaki ayırım ortadan kaldırılmış, güç siyasi aygıtlardan parti elitlerine transfer edilmiştir (Marcuse, 2004: 70). Toplumun geri kalanı üzerinde sınırsız erke sahip olan parti elitleri, iktidarı tehdit eden tüm güç odaklarını şiddetle yıldırarak statükoyu korumaya çalışırlar. Nazi ideolojisine göre modern toplum, eşit olmayan yeteneklere sahip sosyal gruplar ve bireyler arasındaki rekabete dayanmaktadır. Bu toplum tasavvurunda ancak en acımasız ve etkili yöntemlere başvurabilenler ayakta kalabilir (Marcuse, 2004: 73). Nasyonal sosyalizmin özünü oluşturan bu modele göre, Üçüncü Reich'in ayakta kalabilmesi iç ve dış düşmanlarını acımasızca yok etme gücüne bağlıdır. Nazi hareketinin en irrasyonel sloganlarında dahi devletin üretim kapasitesini ve organizasyon kabiliyetini artırmayı hedefleyen rasyonel bir program gizlidir. (Marcuse, 2004: 77-78).

Marcuse, Nazi devlet yapılanmasını teknolojik rasyonalitenin en uç örneklerinden biri olarak değerlendirirken, Reich Nazizm'in daha çok irrasyonel boyutuna ve kitle psikolojisi üzerindeki ideolojik etkilerine yoğunlaşmıştır. Reich'in (1946) faşizm tartışmalarına özgün katkısı, siyasi partilerin içsel dinamiklerine odaklanarak faşizmin yükselişini etkileyen subjektif koşulların ve buna paralel olarak otoriter kişilik yapısının analizini gerçekleştirmesi olmuştur. Onun analizinde faşizm, toplumsal tabakalara, sivil topluma, kısacası yaşamın her alanına nüfuz eden hastalıklı bir görüngüdür (Reich, 1979: 10). Reich'in geleneksel faşizm yaklaşımlarına yönelttiği temel eleştiri, faşizmin siyasi bir partinin ideolojisi ya da Alman-İtalyan emperyalizminin ortaya çıkardığı karşı devrimci bir hareket olarak ele alınmasının eksik oluşudur. Reich'a göre bir ideoloji, ancak kitlelerin bilişsel algılarını değiştirebilirse devrimci bir güç kazanabilir (Brinton, 1975). "SPD-KPD ayrışması" Reich'ın Nazizm'le ilgili erken dönem çalışmalarının ana temalarından birisini oluşturmaktadır. Bu çalışmada SPD-KPD ikiliği üzerinden gerçekleştirilen Nazizm analizinde Reich'ın kuramsal araçlarından yararlanmıştı. *Faşizmin*

Kitle Ruhu Anlayışı ve Başlı Dertte İnsanlar' da; bu partilerin örgütsel dinamiklerinin ve propaganda stratejilerinin kapsamlı bir analizini gerçekleştiren Reich, günümüzde de güncelliğini koruyan bir faşizm kuramı geliştirmiştir.

Bu doğrultuda, birinci kısımda çalışmanın kuramsal çerçevesi ve metodolojisi ele alınacaktır. İkinci kısımda SPD-KPD ikiliğinin 19. yüzyılın ikinci yarısına dayanan sınıfsal temelleri sorgulanacaktır. Üçüncü ve dördüncü kısımlarda SPD içindeki revizyonizm tartışmalarıyla başlayan ideolojik ayrışmalar ve SPD-KPD ikiliğinin NSDAP'nin yükselişi üzerindeki etkileri değerlendirilecektir. Beşinci ve altıncı kısımlarda Nazi hareketine karşı SPD ve KPD'nin uyguladığı stratejilerin sonuçları değerlendirilecek ve Nazi hegemonyasının konsolidasyonu için gerekli siyasi zemini hazırlayan subjektif koşullar analiz edilecektir. Sonuç kısmında ise çalışmanın temel argümanları sınanarak, Herbert Marcuse'nin yaklaşımlarından hareketle totaliter rejimlerle mücadele olanakları kısaca tartışılacaktır.

1. METODOLOJİ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Faşizm çalışmalarında bugüne dek iki temel yöntem ön plana çıkmıştır: Tümevarımsal-gözlemsel ve tümdengelimsel-soyut yöntem (Iordachi, 2019: 42). Tümevarımsal faşizm çalışmaları, iki savaş arası dönemden başlayarak görgül vaka çalışmalarına dayandırılırken, tümdengelimsel yöntemi temel alan çalışmalarda kapsayıcı bir faşizm tanımı geliştirerek bir model oluşturma çabası görülür. Bu çalışmada, tarihsel karşılaştırmalarda tümevarımsal yönetime öncelikli olarak başvurulmuştur. Teorik boyuttaki analizlerde ise kapsayıcı bir faşizm kuramı geliştirmeyi hedefleyen tümdengelimsel faşizm modellerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın hedefi, iki yöntemden de güçlü olduğu alanlarda yararlanılarak; görgül bulguların teori üzerinde, teorik modellerin ise görgül bulguların yorumlanması üzerindeki karşılıklı etkilerini bir araya getiren eklektik bir faşizm analizi geliştirmektir. Metodolojik açıdan bu pozisyon, bu çalışmanın temel çıkış noktası olan Reich'in ve Frankfurt Okulu'nun faşizm kuramlarıyla uyusmaktadır.

Ernst Nolte'nin faşizmi karşıtlıklar üzerinden tanımlayan (anti-komünizm, anti-liberalizm, anti-muhafazakârlık) yaklaşımına göre faşizm; “parti-ordu ve Führer liderliğinde totaliter rejime geçmeyi hedefleyen bir ideoloji” olarak değerlendirilir (Wodak ve Richardson, 2015; Iordachi, 2019). Karşılaştırmalı faşizm çalışmalarındaki genel konsensüsü yansıtan tanıma göre ise faşizm; “Aydınlanma düşüncesi üzerinde yükselen sisteme karşı, anti-komünist, irrasyonel öğelerden beslenen, yeni bir medeniyet inşa etme hedefi olan, orta sınıfın başkaldırısı” olarak tanımlanır (Iordachi, 2019). Bu genel tanımı,

psikanalizin bulgularını kullanarak zenginleştiren ve faşizmi egemen paradigmanın biçimlendirdiği otoriteren kişilik yapısının ideolojisi olarak analiz eden teorik yaklaşımların öncüsü ise Frankfurt Okulu kuramcıları olmuştur (Fromm, 2013; Kellner, 1989; Marcuse, 2000; Reich, 1946, 2013).

Faşizm üzerine gerçekleştirilen ilk çalışmalardan olan ve Frankfurt Okulu'nun faşizm yaklaşımlarını da doğrudan etkilemiş *Faşizmin Kitle Ruhunu Anlayışı (Die Massenpsychologie des Faschismus)* isimli kitabında Reich, Nazizm'i faşizmin Almanya'ya özgü bir formu olarak kavramsallaştırmıştır (Slater, 1998). Reich (1998), Marksist politik ekonominin sınıf analizini ve Freudcu psikanalitik kuramın kategorilerini kabul etmekle birlikte propaganda aygıtları, örgütlenme stratejileri ve sosyo-psikolojik toplumsal dinamikler üzerine kapsamlı analizler gerçekleştirerek faşizm çalışmalarının kapsamını genişletmiştir. Reich, geç dönem faşizm çalışmalarında psikanalize politik ekonomi karşısında üstünlük veren bir yaklaşımı benimsemiştir. Reich'in ve Frankfurt Okulu kuramcılarının faşizm çalışmalarında sosyo-psikolojik toplumsal dinamiklere yönelmelerinin nedeni, faşizmin yükselişini etkileyen sınıfsal dinamikleri ve subjektif koşulları inceleyerek özgürleşimci bir praksis kuramı geliştirme çabası olmuştur. Bu çalışmanın kuramsal çerçevesinin ve temel argümanlarının belirlenmesinde metodolojik açıdan bu perspektif temel alınmıştır.

Reich, özellikle erken dönem faşizm çalışmalarında Marksist sınıf çatışması analizinin faşizmin anlaşılmasında önemli yaklaşımlar sunduğunu kabul etmektedir. Ancak onu ortodoks Marksist tezlerden ayırıştıran nokta, faşizmin bir kişilik yapısı ve karşı devrimci bir paradigma olarak kavranışıdır (Davies ve Lynch, 2005: 68). Reich'in analizinde faşist düşüncenin izleri, otoriter rejimlerin baskı aygıtlarına ve klasik burjuva aile yapısının etkilerine dek sürülür (McLaughlin, 1996: 252). Reich, egemen ideolojinin öznenin kişilik yapısında sabitlendiğini ve bireylerin psikik yapısı değiştirilmeden bu ideolojiyi yeniden üreten döngünün kırılmayacağını savunmuştur (D'Aloia, 2005; Laclau, 1977: 79; Neill, 1975: 38).

2. TARİHSEL ARKA PLAN

Almanya siyasetinde sosyal demokrasinin ve Nazi ideolojisinin gelişimi, 19. yüzyılın sınıfsal dinamiklerinden ve Almanya'da kapitalizmin kendine özgü gelişiminden doğrudan etkilenmiştir. 19. yüzyılın başlangıcında, devletin merkezi iktidarının güçlenmesi burjuvazinin yükselişinin de başlangıcı olmuştur. 19. yüzyılda eski gücünü kaybeden seçkinler, iktidarı tek başlarına kontrol etme gücüne artık sahip olmadıklarından merkezi otoritenin lehine belli alanlardan çekilmişlerdir. 1815-1848 periyodu, burjuvazinin yükseliş dönemi olarak kabul edilebilir. Bu süreçte sivil toplumun yeniden düzenlenmesi, anayasal reformlar

ve merkezi otorite eliyle gerçekleştirilen değişiklikler burjuvazinin gücünü artırmasına hizmet etmiştir (Kocka ve Mitchell, 2015: 27). 1848-1870 döneminde aristokrasi görel olarak güç kaybetmeye başlasa da soyluların ayrıcalıkları Fransa ve İngiltere’de olduğu düzeyde kısıtlanmamış ve reformlar Prusya bürokrasisi tarafından tepeden inme biçimde gerçekleştirilmiştir (Kocka ve Mitchell, 2015: 28).

Almanya’da 1848 Devrimi’nin başarısızlığa uğramasında temel etken, işçi sınıfıyla burjuvazi arasında ittifakın gerçekleşmemesi ve Alman burjuvazisinin soylularla uzlaşmayı tercih edişi olmuştur (Marx, 2010). Marksist tarih okumaları, Alman burjuvazisinin bu tavrını tarihsel görevlerine ihanet edişi olarak yorumlamaktadır (Marx, 2010; Mooers, 1997: 172). Engels, 19. yüzyılın Alman devletini, toplum burjuvalaşırken siyasi boyutta feodal unsurların hegemonik etkilerinin devam ettiği çarpık bir yapılaşma olarak değerlendirir (Mooers, 1997: 166). 19. yüzyılda Alman burjuvazisi, soyluların imtiyazlarını sosyal devrimle ortadan kaldırmak yerine, reformlar yoluyla aşamalı olarak gerçekleştirecek bir dönüşümü tercih etmiştir.

İkinci Reich’in eleştirel tarih yazınına göre, burjuvazinin aristokrasiyle uzlaşması burjuva devrimini yavaşlatmış, aristokrasinin imtiyazlarının Birinci Dünya Savaşı sonlarına dek korunmasına neden olmuştur (Kocka ve Mitchell, 2015: 38; Mooers, 1997: 128). Blackbourn ve Eley (1984: 160), Alman burjuvazisinin başarılarından çok hezimetleriyle göze çarptığına dikkat çeker. Alman burjuvazisi, siyasi ve ekonomik hedeflerine tabandan gerçekleşen hareketler yoluyla değil, devletin tepeden gerçekleştirdiği reformlar aracılığıyla kavuşmuştur. Bu nedenle iktisadi boyuttaki gücü oranında siyasi alanda temsili mümkün olmamıştır. 1871’de Almanya’da nüfusun %63’ü kırsalda yaşarken, iş gücünün %45’i tarım alanında yoğunlaşmıştı. 1907’de yapılan sayımlara göre ise şehirde yaşayan nüfusun oranının %60’a, endüstri ve zanaat alanında çalışan işçilerin sayısının ise 6,9 milyondan 11,3 milyona yükseldiği görülmektedir (Childers, 1983: 21). Nüfusun sanayi şehirlerinde yoğunlaşması ve SPD’nin doğal seçmen tabanını oluşturan işçi sınıfının genişlemesiyle, Birinci Dünya Savaşı’nın hemen öncesindeki periyotta SPD İkinci Reich’in en güçlü siyasi partisi haline gelmiştir.

1875’te Ferdinand Lassalle’ın liderliğindeki Genel Alman İşçi Birliği (*Allgemeiner Deutscher Arbeiter-Verein-ADAV*) ile Wilhelm Liebknecht ve August Bebel’in liderliğini yürüttüğü Almanya Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin (*Sozialdemokratische Arbeiterpartei Deutschlands-SDAP*) birleşmesiyle kurulan SPD, 1889’da İkinci Enternasyonal’in kuruluşuyla birlikte uluslararası düzlemde sosyalist partilerin lideri haline gelmiştir (Sacks, 2017). Partinin Bismarck

döneminde statükoyu tehdit eden bir unsur olarak algılanması, 1878-1890 arası dönemde faaliyetlerinin yasaklanması sonucunu doğursa da SPD bu süreçten güçlenerek çıkmıştır (Kieran, 2004: 33; Sacks, 2017). 1890'da %19,7 oy oranına sahip olan parti, Birinci Dünya Savaşı öncesi gerçekleşen son seçimde %34,8 oy oranına ulaşmıştır (Childers, 1983: 22).

1914'te SPD'nin toplam üye sayısı 1.085.905'e ulaşırken, 1912 seçimlerinde parti 4.250.000 oy toplamıştır (Broué, 2005: 43). Partinin işçi sınıfı üzerindeki hegemonik etkisinde; Birinci Dünya Savaşı öncesi, toplam üye sayısı yaklaşık 2 milyona, yıllık geliri ise 88 milyon marka ulaşan SPD yanlısı sendikalar önemli rol oynamıştır. 1891'de anti-sosyalist yasanın kaldırılmasıyla Marksizm partinin resmi doktrini olarak kabul edilmiş ve parti Serbest Sendikaları bir araya getiren bir çatı oluşumu haline gelmiştir (Childers, 1983: 21). Sendikalarla kurulan organik ilişkiler aracılığıyla kültürel boyutta güçlü bir yapılanmaya gidilmiş; kadın örgütlerine, gençlik derneklerine, kütüphanelere, yayın kuruluşlarına, sosyal organizasyonlara yayılan etkili bir propaganda ağı geliştirilmiştir (Broué, 2005: 44; Larson, 2017). SPD'nin gittikçe güçlenen işçi hareketleri üzerindeki sarsılmaz nüfuzu, partinin karşıtları tarafından SPD'nin egemen iktidarı devirmeyi hedefleyen bir parti (*Umsturzpartei*) olarak algılanmasına neden olmuştur (Larson, 2017).

3. REVİZYONİZM TARTIŞMALARI VE ALMANYA SOSYAL DEMOKRAT PARTİSİ'NDEKİ İDEOLOJİK AYRIŞMALAR

SPD içindeki ideolojik ayrışmalar, 19. yüzyıl sonlarında Eduard Bernstein'in başlattığı revizyonizm tartışmalarıyla başlar (Lee, 2005: 4). Revizyonizm tartışmaları, ortodoks Marksist kliğin üstünlüğüyle sonuçlansa da siyasi pratikte revizyonist prensipler 20. yüzyılın başlarından itibaren parti içinde gittikçe daha fazla ağırlık kazanmaya başlamıştır (Fowkes, 1984: 3). Birinci Dünya Savaşı döneminde revizyonizme yakın olan grupların partinin üst yönetimi üzerinde kontrolü sağlaması; partinin bölünmesinde önemli rol oynamıştır. Bu dönemde parti içindeki ikilik; sosyal devrim ve sosyalizmi merkezine alan azami programı savunan grupla, reformist bir yönelimle kapitalizmle uyumlu biçimde partinin varlığını sürdürmeyi hedefleyen asgari programı savunan grup arasındaki çatışmaya dayanmaktadır (Broué, 2005: 46).

Bernstein'in "revizyonizm" tezleri, kapitalizmin son 20 yıldaki gelişiminin ve uluslararası düzeydeki iktisadi genişlemenin, Marksizm'in karşıtlıkların keskinleşmesinden beslenen devrimci stratejisini geçersizleştirdiği tezlerinden yola çıkar (Broué, 2005: 46-47; Larson, 2017). Bernstein'in yaklaşımına göre kapitalizm, yeni iktisadi koşullara kendini uyarlamayı başarmış ve kapitalizmin

kaçınılmaz şekilde çökeceğini savunan tezler geçersizleşmiştir. Revizyonizm devrimci prensiplerin yerine reformizmi koyarken, işçi sınıfının burjuvazinin unsurlarıyla iş birliği içinde olduğu parlamenter sisteme dayalı bir demokrasi anlayışını önermektedir.

SPD'nin sol kanadının önde gelen kuramcılarında olan Rosa Luxemburg, Bernstein'in revizyonizmine 1899'da yayımladığı "Sozialreform oder Revolution?" başlıklı makaleyle karşılık vermiştir (Chen, 2015: 78). Luxemburg'un (1999) bu makaledeki yaklaşımına göre, devrim ve reformun bir arada olanaklılığı mümkünse de kapitalizm ve demokrasinin birlikteliği olanaksızdır ve doğası gereği reformizm yozlaşmayı da beraberinde getirmektedir. Luxemburg'a göre, finans-kapital tarafından domine edilen küresel iktisadi sistemde ulus devletler, uluslararası şirketlerin bir aygıtı haline gelerek otonom özelliklerini kaybetmişlerdir (Ypi, 2019). Bu yoruma göre, Bernstein'in ulusal parlamentolara egemen olma stratejisine dayanan reformist vizyonu, sistem içinde gerekli dönüşümleri gerçekleştirme potansiyelinden uzaktır. KPD'nin SPD'den ayrışmasında partinin merkez komitesini revizyonist çizgiye kaymakla suçlamasının etkisi büyüktür. Her ne kadar Dresden Kongresi'nde partinin şef teorisyeni Karl Kautsky anti-revizyonist bir pozisyon alsada ikinci Enternasyonal'in dağılmasına ve KPD'nin kuruluşuna yol açan tartışmalarda Kautsky'nin ve partinin resmî ideolojik pozisyonunun revizyonist çizgiye yaklaşması etkili olmuştur (Post, 2019).

Revizyonizmin ve reformist stratejilerin partiye nüfuzunda etkili olan temel unsurlardan birisi de SPD'nin sendikalarla olan organik ilişkisi olmuştur. Sendikalar üzerinde nüfuzu güçlü olan işçi aristokrasisi, Zinoviev'in yorumuyla, statükonun devamlılığını kendi çıkarları için daha uygun görmüş ve statüko yanlısı ılımlı kanadın güç kazanmasında etkili olmuştur (Broué, 2005: 51). 1905'te Serbest Sendikaların (*Freie Gewerkschaften*) toplam geliri, SPD'nin gelirinin 50 katına, 25 milyon marka ulaşmıştır (Larson, 2017). Serbest Sendikalar, etkinliklerini grevlerin organizasyonu ile sınırlamamış; işçi dayanışma fonlarının oluşturulması, medya aygıtlarının finanse edilmesi ve sosyal etkinliklerin planlanması gibi alanlarda etkin rol almışlardır. Serbest Sendikaların gittikçe artan nüfuzu, bürokratik alanın genişlemesine yol açmış, lider kadrosunun niceliği 1902'de 100'den, 1914'te 2000 seviyelerine ulaşmıştır (Larson, 2017). Serbest Sendikalar içinde oluşan bu bürokratik yapı, sahip olduğu imtiyazların etkisiyle gittikçe Bernstein'in revizyonist çizgisine daha çok yaklaşmış, partinin devrimci ideallerini yadsıyarak, reformizmi ve istikrarı ön plana çıkaran politikaları desteklemiştir.

1913'te Friedrich Ebert'in parti liderliğine yükselmesi, SPD'de ortodoks Marksist çizginin aleyhine reformist kanadın ağırlık kazanmasının sonucu olarak değerlendirilebilir. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında partinin sol kanadı savaş karşıtı bir pozisyon alırken, SPD'nin merkez grubu hükümet yanlısı bir pozisyon almış ve bu durum parti içinde bir dönüm noktası olmuştur. 2 Ağustos 1914'te Serbest Sendikaların, 3 Ağustos 1914'te ise SPD'nin parlamenter grubunun Almanya'nın savaş mücadelesini destekleme kararı alması parti içinde büyük bir kriz yaratmıştır (Fowkes, 1984: 8). Savaş kredilerinin onaylanması için yapılan oylamada 78'e 14'lük üstünlükle partinin merkez grubu baskın çıkmış; içlerinde Hugo Haase, Karl Liebknecht gibi liderlerin olduğu muhalifler partinin bütünlüğünü koruma adına, kamuoyu önünde kararı onaylamak durumunda kalmışlardır. Medyanın savaş yanlısı propagandasının çok baskın olduğu ve militarist dürtülerin güçlendiği bu evrede, SPD içindeki savaş karşıtı anti-revizyonist grup kamuoyu nezdinde yeterince etkili olamamıştır. Bu dönemdeki fikir ayrılıkları, 1914'te Spartaküs Birliği (*Spartakusbund*), 1917'de ise Almanya Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi'nin (*Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschland-USPD*) kurulmasına yol açarak SPD'nin bölünme sürecini başlatmıştır.

Birinci Dünya Savaşı döneminde, Avrupa'daki sosyalist partilerin büyük kısmının enternasyonalist duruşlarını terk ederek ulusal hükümetleri destekleme kararı almaları, ikinci Enternasyonal'in fiili olarak dağılmasına neden olmuştur. 1914 Eylül'ünde Bolşevik Merkez Komitesi, savaş yanlısı partileri oportünizmle suçlayarak Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşu için çağrı yapmıştır (Broué, 2005: 84). Bu geçiş döneminde, SPD içindeki bir siyasi grup olan *Spartakusbund*, Üçüncü Enternasyonal çizgisinde pozisyon almıştır. SPD'nin sendikalar ve işçi sınıfı üzerindeki hegemonik gücü nedeniyle, bu dönemde Luxemburg tarafından her şeye rağmen partide kalınmasının gerekli olduğu savunulmuştur. Bununla birlikte SPD Merkez Komitesi, hükümetle olan yakın ilişkilerinin de etkisiyle muhalif kanadı partiden ayrılmaya zorlama siyasetini benimsemiştir. Parti içindeki muhalif kanadın, yaptırımlar yoluyla Merkez Komite tarafından ayrılmaya zorlanması sonucunda, 1917'de Gotha'da gerçekleşen kongreyle USPD resmen kurulmuştur (Broué, 2005: 108). Kitlesele bir grup olmamakla birlikte, sokak eylemlerinde liderlik misyonunu üstlenen radikal Devrimci İşyeri Temsilcileri (*Revolutionäre Obleute*) grubunun USPD'yi desteklemesi, partinin kuruluş sürecinden itibaren sendikalar üzerindeki nüfuzunu güçlendiren başlıca etkenlerden olmuştur (Mommsen, 1996: 43). Ayrışma süreci, USPD'nin kurucu kadroları tarafından önceden planlanmamış, parti içindeki çelişkilerin çözülmemesi noktaya gelmesiyle gerçekleşmiştir (Broué, 2005: 109). Bu süreçte Spartakistler, kitlesele bir grup olmamakla birlikte, içlerinde Liebknecht,

Luxemburg gibi önemli liderleri barındırmaları nedeniyle dikkate değer bir güçtür ve yeni bir parti kurmak yerine USPD'ye entegre olma kararı almışlardır.

SPD'nin bölünmesi, sadece liderler ve parlamento düzeyinde gerçekleşmemiş; partinin yerel örgütlerine, sendikalara, belediye meclislerine dek uzanan bir ayrışma yaşanmıştır. Parti üyelerinin yaklaşık 170.000'i mevcut yapı içinde kalmaya devam ederken, partinin lider kadrosunun öne çıkan birçok isminin de aralarında olduğu 120.000 civarı üye USPD'ye geçmiştir. Luxemburg ve Liebknecht gibi radikal solu temsil eden liderlerle birlikte, Haase, Ledebour, Hilferding, Kautsky, hatta revizyonist çizgideki Bernstein de USPD'ye geçenler arasındadır (Broué, 2005: 108). Kautsky ve Bernstein gibi liderlerin de aralarında bulunduğu USPD'nin ılımlı kanadı, Erfurt Programı'nın temel prensiplerini kabul etmekle birlikte Bolşevik Devrimi'nin bir rol modeli olarak alınmasına karşı çıkmışlardır. Kautsky ve Lenin (2002) arasında, teorik boyutta devam eden tartışmalar, USPD'nin daha kuruluş sürecinde ideolojik açıdan iki gruba ayrılmasına neden olmuştur. Bu durum, *Spartakusbund*'la SPD'nin merkez grubu arasında yaşanan çatışmaların USPD'ye de taşınmasına yol açmıştır. Savaş koşulları ve hükümetin baskıya dayalı politikaları, USPD'nin kuruluş sürecinde propaganda araçlarını etkili bir şekilde kullanmasını engellemiştir (Mommssen, 1996: 43). Bununla birlikte partinin, Spartakistlerin temsil ettiği radikal sol çizgiden Bernstein'in revizyonizmine dek uzanan, siyasi yelpazesi çok geniş bir grubu içerdiği görülmektedir. Güçlü liderlik organizasyonu, savaşın hemen bitiminde USPD'yi SPD ile birlikte Almanya siyasetinin en önemli siyasi güç odaklarından birisi haline getirmiştir.

4. 1918 KASIM VE 1919 OCAK DEVRİMLERİ

Birinci Dünya Savaşı'nın son evrelerinde, Alman Ordusu'nun kurmaylarının savaşın sürdürülemez olduğu şeklinde verdiği raporlar, Almanya'yı statükoyu koruyacak bir barış anlaşması arayışına itmiştir. Bu dönemde, Wilson Prensipleri merkezinde, ABD aracılığıyla gerçekleştirilecek bir barış anlaşmasının, görece olarak Almanya açısından daha kazançlı olacağı düşünülmekteydi. Ancak Wilson Hükümeti'nin diplomatik pozisyonu gereği böyle bir anlaşma, rejim değişikliğini ve II. Wilhelm'in tahttan feragatini gerektirmekteydi. Bolşevik Devrimi'nin ve sendikaların etkileri nedeniyle tabandan bir devrim talebinin yükselmesi ve ordunun mağlubiyetin sorumluluğunu sivil bürokratlara yüklemek istemesi; iktidarın SPD'ye kaymasına neden olmuştur. Bu doğrultuda Ludendorff ve Hindenburg, tabandan gelecek bir sosyal devrimin ancak tepeden inme bir devrimle önlenebileceğini savunmuşlar ve iktidarın demokrasi yanlısı politikacılara teslim edilmesinde ısrarcı olmuşlardır (Fowkes, 1984: 14). Ludendorff ve Hindenburg, iktidarın

Baden Prensi Max'ın liderliğini yürüteceği anayasal bir hükümete teslim edilmesini tavsiye etmişlerdir. Bu dönüşümün, Başkan Wilson'la Almanya'ya görelî olarak daha az zarar verecek bir anlaşmanın müzakeresinde etkili olacağını düşünmüşlerdir (Lee, 2005: 2).

28 Ekim 1918'de gerçekleştirilen reformlarla, ikinci Reich'in anayasal temelleri dönüştürülmüş ve şansölye Almanya Parlamentosu'na (*Reichstag*) karşı sorumlu kılınmıştır (Lee, 2005: 3). Ancak askeri ve sivil bürokrasinin “yukarıdan devrim” projesini uygulama amacıyla kurulan geçiş hükümeti, 1918 Kasım ayaklanmalarıyla kitle üzerindeki kontrolünü yitirmiştir. Başkan Wilson'ın Almanya'nın koşulsuz teslim olmasında direktmesi, tabandan Kayzer'in tahttan feragati için gelen baskılar ve donanmanın başlattığı isyanlar hükümetin otoritesini sarsmıştır. Bu olaylar, göreve gelmesinden altı hafta sonra Prens Max Hükümeti'nin iktidarı Ebert liderliğindeki Çoğunluk Sosyal Demokrat Partisi'ne (*Mehrheitsozialdemokratische Partei Deutschlands-MSPD*) teslim ederek görevden çekilmesine neden olmuştur (Lee, 2005: 3-4; Larson, 2018). Bu süreçte Ebert'in başkanlık pozisyonunda olduğu MSPD yönetimi, Kayzer'in iktidardan feragati konusunda ısrarcı olmamakla birlikte işçi sınıfının ekonomik şartlarını ve sosyal pozisyonunu iyileştirmeyi hedefleyen reformist bir programı desteklemiştir (Fowkes, 1984: 3). 9 Kasım 1918'de sivil ayaklanmalar tepe noktasına ulaşmış ve partinin önde gelen liderlerinden Scheidemann, Ebert'e danışmadan, kitlesel gösterilerin etkisiyle spontane bir biçimde cumhuriyeti ilan etmiştir. Eş zamanlı olarak Liebknecht sosyalist cumhuriyetin kurulduğunu duyurmuştur. Bunu MSPD ve USPD'den üçer üyenin dahil olduğu, altı kişiden oluşan Halk Temsilcileri Konseyi'nin (*Rat der Volksbeauftragten*) kuruluşu izlemiştir (Lee, 2005: 16).

1918 Kasım Devrimi'yle kurulan resmi hükümetin yanında ortaya çıkan bir diğer güç odağı, Sovyetler Birliği modelini örnek alan işçi ve Asker Konseyleri olmuştur (Burleigh, 2013: 72). Almanya'nın her yanına yayılan bu konseyler, ikili bir yapı ortaya çıkararak sosyal bir devrimin gerçekleşmesi ihtimalini doğurmuştur (Fowkes, 1984: 17). Statüko güçleri ve Alman Ordusu'nun kurmayları, bu geçiş sürecinde konseylerin varlığını tehdit olarak gördükleri için MSPD'yle ittifaka girmişlerdir. Buna karşılık; Spartakistler, USPD'nin sol kanadı ve Devrimci İşyeri Temsilcileri (*Revolutionäre Obleute*) devrimin ikinci aşamasına geçişi savunmuşlardır. 10 Kasım 1918'de ordu kurmaylarına telgraf çeken Mareşal Hindenburg, Alman Ordusu Genel Kurmayı'nın, Almanya'nın Bolşevizasyonunun önlenmesi için MSPD'yle ittifaka girme kararı aldığını bildirmiştir (Broué, 2005: 198). Bürokrasinin ve ordunun bu ittifakı MSPD'yle gerçekleştirme nedeni, sistem partilerinin MSPD düzeyinde kitlelere nüfuz etme gücüne sahip olmaması ve konseylerin

tasfiyesinin ancak MSPD iktidarında mümkün olabileceğinin düşünülmesidir. MSPD lideri Ebert'in statükoda bir değişime gitmeyeceğini ve bürokratların görevlerinde kalmaya devam edeceğini bildirmesi, MSPD'nin Kasım Devrimi'nin etkilerini sınırlama ve bir sosyal devrimin gerçekleşmesini önleme girişimi olarak yorumlanabilir (Broué, 2005: 198).

1918 Kasım Devrimi'yle birlikte Almanya'da siyasi boyutta bir rejim değişikliği yaşanırken, KPD, USPD ve bu partilere yakın sendikaların devrimin ikinci aşamasına geçiş için harekete geçme eğilimi güçlenmeye başlamıştır. Bu durumun büyük sermaye ve büyük burjuvazi tarafından bir tehdit unsuru olarak algılanması, statüko güçlerinin MSPD'nin sendikalar üzerindeki nüfuzundan yararlanarak İşçi ve Asker Konseyleri'nin tasfiyesine yönelik politikalar geliştirmelerine neden olmuştur (Lee, 2005: 5). MSPD ve MSPD yanlısı sendika liderleri, kuruluşundan itibaren İşçi ve Asker Konseyleri'ni şüpheyle karşılamışlar; konseylerin tabandan gelen demokrasi talebini kabul etmemişlerdir (Mommsen, 1996: 46). Bu geçiş döneminde MSPD, MSPD yanlısı sendikalar ve eski rejimin temsilcisi olan statüko güçleri; İşçi ve Asker Konseyleri'nin yükselişini durdurma amacıyla iş birliği içine girmişlerdir. Bu evrede, ılımlı sosyal demokratlar ve muhafazakâr siyasi gruplar, konseyleri 1918 Kasım Devrimi'nin bir kalıntısı ve Almanya'nın Bolşevizasyonunu gerçekleştirmeyi hedefleyen radikal unsurlar olarak görmektedir. Konseylerin etkisini bastırmak için Alman Genel Kurmayı'nın bazı liderleri tarafından ordunun kullanılması düşünülse de hem savaş sonrası terhis edilen askerler nedeniyle ordunun yapısının böyle bir müdahaleye izin vermeyecek kadar dağınık olması hem de Müttefik Kuvvetler'le diplomatik müzakereler öncesi devletin otoriter görünümünün yumuşatılmak istenmesi bunu engellemiştir. Bu nedenle sivil ve askeri bürokrasi, MSPD'yle gerçekleştirilen iş birliğinin sağladığı nüfuzdan yararlanarak, aşamalı şekilde konseylerin tasfiyesini hedefleyen bir strateji geliştirmiştir.

MSPD'nin statüko yanlısı pozisyonuna karşılık; USPD, radikal sol gruplar ve Devrimci İşyeri Temsilcileri (*Revolutionäre Obleute*) konseyleri destekleyen bir pozisyon almışlardır. İşçi ve Asker Konseyleri devrimin ikinci aşamasına geçilmesine yönelik; halk ordusunun oluşturulması, belli sanayilerin kamulaştırılması, feodal hakların maddi düzeyde ortadan kaldırılması yönünde taleplerde bulunmuştur. Bu durum, geçiş hükümetinin en üst yönetim organı olan MSPD ve USPD liderliğindeki Halk Temsilcileri Konseyi içinde fikir ayrılıklarına neden olmuştur. Konseylerin etkisini bastırmak için Ebert'in direktifiyle Savaş Bakanlığı'nın isyancılara karşı güç kullanması, USPD'nin hükümetten ayrılmasına yol açmıştır (Fowkes, 1984: 24). Bunu 3 Ocak 1919'da USPD'nin Prusya Hükümeti'nden istifası izlemiştir, Prusya ve Reich'ta iktidarın

kontrolü tümüyle Alman Ordusu (*Reichswehr*) tarafından desteklenen MSPD yönetimine geçmiştir (Fowkes, 1984: 24).

Bu geçiş döneminde radikal sol çevrelerde, Almanya'nın zayıflayan bürokrasisi ve dağıtılan ordusu nedeniyle Rusya'da olduğu gibi devrimin objektif koşullarının meydana geldiği algısı egemendir. Ancak 1919 Ocak Devrimi iki nedenle başarısızlığa uğramıştır. Birinci etken, Almanya'da devrimci mücadelenin liderliğini yürüten siyasi grupların Bolşevikler kadar organize ve örgütlü olmayışlarıdır. İsyan hareketlerinin birbirinden kopuk ve spontane şekilde gelişmesi, sendikaların MSPD ve USPD-KPD ayrışması nedeniyle isyanlara katılmakta tereddüt edişleri ve USPD'nin lider kadrosu içindeki fikir ayrılıkları devrimin tam potansiyeline ulaşmasını engelleyen unsurlar olmuştur. İkinci etken ise iktidarda bulunan MSPD'nin, sivil ve askeri bürokrasiyle uzlaşarak isyanların bastırılmasına neden oluşudur. Uluslararası boyutta ise Müttefik Kuvvetler'in, Almanya'da Sovyetler Birliği yanlısı bir hükümetin kurulmasını desteklememesi, MSPD'nin konumunu güçlendiren temel etkenler arasında kabul edilebilir.

1919 Ocak isyanları, USPD ve KPD liderliğinde planlı olarak gerçekleşmemiştir. Kitlenin spontane eylemleriyle gelişen süreç, bazı kamu binalarının ve yayın organlarının işgaliyle geri döndürülemez bir noktaya varmıştır (Mommsen, 1996: 55). Spartakistlerin Bolşeviklerden farklı olarak, kitlelerin devrimci coşkusunu ve demokratik eylemlerini dizginleyeceği düşüncesiyle partinin merkezi rolünü reddetmesi, bu sürecin sistematik olarak yönlendirilmesini engellemiştir (Neumann vd., 2013). 8 Ocak 1919'da hükümetin resmi bildiriyle, Spartakistler ve isyancılar sokağa terör ve anarşi getirmekle itham edilmiş, "karar anının yakında olduğu" ilan edilmiştir (Fowkes, 1984: 25). Radikal solun bu bildiriye karşılığı genel grev ve silahlanma çağrısı olmuş, KPD'nin paramiliter kuvvetlerinden silahlı direniş çağrısı gelmiştir. Bu gelişmelere karşılık, Kasım Devrimi'ni destekleyen donanma kuvvetlerinin bu sefer tarafsız kalacağını bildirmesi ve sendikaların sosyal demokrasi içindeki bir mücadele olarak algıladıkları bu süreçte taraf olmak istememeleri, hareketin tam potansiyeline ulaşmasını engellemiştir.

İsyanlar, bir halk hareketi olarak Berlin'de başlamış, tahmin edilenin de ötesinde bir kitleselliğe ulaştıktan sonra KPD ve USPD'nin sol kanadı tarafından sahiplenilmiştir (Mommsen, 1996: 55). KPD'nin bu sürece yönelik bir hazırlığı olmamasına karşın, parti liderleri kitlenin devrimci dalgasının karşısında yer almak istemedikleri için harekete destek verme kararı almışlardır. Rosa Luxemburg'un ölümünden önce yayımlanan makalesi, KPD'nin lider kadrolarının, devrim başarısız olsa dahi uzun vadede bu deneyimin Almanya'da

devrimi ortaya çıkaracak koşulların oluşmasına katkı sağlayacağı düşüncesinde olduklarını göstermektedir. 12 Ocak itibarıyla, Gustav Noske'nin yönlendirdiği paramiliter gruplar (*Freikorps*) işgal edilen binaların tamamını geri almış; 15 Ocak'ta ise Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in *Freikorps* tarafından infazı gerçekleştirilmiştir. A. J. P. Taylor (2005: 228), Ocak Devrimi sonrası KPD'nin sol siyasette önemli bir nüfuza sahip olan iki liderini kaybetmesiyle partinin Üçüncü Enternasyonal'in etkisine girmesinin önünün açıldığına dikkat çekmekte ve bundan sonraki dönemde parti politikalarının belirlenmesinde Sovyetler Birliği'nin dış politika hedeflerinin belirleyici olduğu çıkarımını yapmaktadır.

Komintern ile KPD arasında iletişimi sağlayan, döneminin önde gelen liderlerinden Karl Radek'in analizine göre, dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda Alman Devrimi'nin başarısızlığının nedeni kitlelere yüklenemez. Bu durumu Rusya'yla yaptığı karşılaştırmalar üzerinden analiz eden Radek, Almanya'da Bolşeviklerin liderlik misyonunu üstlenecek öncü bir partinin olmamasını temel sorun olarak addeder (Broué, 2005: 317). Almanya'da sol siyasetin parçalı yapısı, sosyal demokrat sendika liderlerinin devrimci siyasete mesafeli duruşu ve KPD'nin kitleler üzerinde güçlü nüfuza sahip olmaması, Ocak Devrimi'nin belli bir amaca yönlendirilmesini önlemiştir. Kitlenin spontane şekilde gelişen eylemleri, merkezi bir liderlik tarafından kontrol edilemediği için Almanya'nın farklı bölgelerine yayılan birbirinden kopuk hareketlerin başarıları ancak geçici olabilmiştir (Bahçe, 2010: 7). Sonuç olarak MSPD ve Alman Ordusu arasında kurulan ittifakın, büyük sermayenin maddi desteğiyle oluşturulan ve büyük oranda terhis edilen askerlerden meydana getirilen paramiliter güçlerle (*Freikorps*) devrimi sert bir şekilde bastırması mümkün olmuştur. Radek'in dikkat çektiği bir diğer nokta ise Rusya'da burjuvazinin Alman burjuvazisine kıyasla çok daha zayıf bir konumda oluşudur (Broué, 2005: 317). Alman burjuvazisinin karşı devrimci güçlerle kurduğu ittifak, 1919'un ilk yarısı boyunca Almanya'da şiddetli bir iç savaşın yaşanmasına neden olmuştur. Bu etkenlerden yola çıkarak Radek, Almanya'da devrimin Rusya'ya kıyasla daha uzun bir mücadeleye dayanması gerektiğini savunmuş, objektif ve subjektif koşulların oluşması için zamana ihtiyaç olduğu çıkarımını yapmıştır (Broué, 2005: 317).

MSPD'nin bu süreçte statüko güçleriyle ittifak etmesi, Almanya'da 1933'e dek devam edecek olan SPD-KPD ikiliğine neden olmuş, iki parti arasındaki çelişkiler NSDAP'ye karşı birleşik bir cephe hareketinin oluşturulmasını önlemiştir. 1919 Ocak Devrimi sonrası *Freikorps*; sırasıyla Brunswick, Saksonya ve Bavyera'daki devrimci hareketleri bastırmıştır (Taylor, 2005: 215). Bu periyotta komünist medya yasaklanmış, KPD Merkez Komitesi (KPD-Zentrale) Berlin'den ayrılmak zorunda kalmış, devrim yanlısı propaganda araçları

kısıtlanmıştır (Fowkes, 1984: 30). Devrim hareketlerinin bastırılmasıyla işçi ve Asker Konseyleri tasfiye edilmiş, merkezi iktidarın konsolidasyonu sağlanmıştır. NSDAP'nin kurucu kadrolarının bir bölümü, Ocak Devrimi'ni bastıran *Freikorps* içinden çıkmış ve bu yapılanmanın pratikleri Fırtına Birlikleri'nin (*Sturmabteilung-SA*) kurulması için rol modeli oluşturmuştur.

Ocak Devrimi'nin bastırılmasının hemen ardından, iktidarın meşruiyetini sağlamak için genel seçimler düzenlenmiştir. 19 Ocak 1919'da gerçekleşen seçimlerde MSPD %37,9 oy oranına ulaşırken, USPD'nin oy oranı %7,6 olmuştur (Mommsen, 1996: 57). USPD'nin MSPD'ye kıyasla geride kalmasında, seçimin savaşın bitiminden hemen sonra gerçekleşmesinin ve devam eden sivil savaş nedeniyle USPD'nin yeterince organize olamamasının etkileri büyüktür. 6 Haziran 1920'de gerçekleşen seçimlerde, USPD oy oranını %18'e yükseltirken MSPD'nin oy oranının %21,6'ya düşmesi, sosyal demokrasi tabanının bu süreçte iki parti arasında yaklaşık olarak eşit biçimde dağıldığını göstermektedir (Mommsen, 1996: 57). Bu dönemde, yeni kurulan KPD içinde seçime katılım konusunda ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Sivil darbe yanlısı kliğin itirazlarına rağmen, KPD Merkez Komitesi'nin inisiyatifiyle seçime katılan KPD'nin oy oranı %1,7 olmuştur. Sol partiler arasındaki bu ayrışma, çalışmanın birinci argümanının da işaret ettiği gibi, NSDAP'ye karşı birleşik bir cephe hareketinin kurulmasını engelleyen temel unsur olmuştur. 1930'lara doğru radikal milliyetçi grupların konsolidasyonunu sağlayan NSDAP, solun parçalı yapısı nedeniyle iktidara gelme sürecinde önemli bir avantaj elde etmiştir.

Ocak Devrimi'nin MSPD'nin sivil ve askeri bürokrasiyle yaptığı iş birliğiyle bastırılması sonucu, USPD içinde KPD'nin pozisyonuna daha yakın olan sosyal devrim yanlısı grupla ılımlı kanat arasında ideolojik bir ayrışma ortaya çıkmıştır. Komintern'in ikinci Kongresi'ne katılımında bulunan USPD delegeleri, Sovyetler Birliği tarafından USPD'nin Komintern'e katılım koşulu olarak belirlenen 21 maddenin kabulü konusunda fikir birliğine varamamışlardır. İlerleyen süreçte bu tartışmalar, USPD'nin tabanına yayılan ideolojik bir bölünmeye neden olmuştur (Fowkes, 1984: 53). Komintern'in belirlediği 21 madde USPD Kongresi'nde oylanmış, 237 üye Komintern'e katılım lehinde oy kullanırken, 156 üye kriterlerin kabulüne karşı çıkmıştır (Fowkes, 1984: 53). Bu durum parti içindeki Komintern yanlısı çoğunluk grubunun; USPD adıyla devam etmesi, yeni parti kurması ya da KPD'ye katılması gibi üç farklı seçenek ortaya çıkarırken, Komintern'in de yönlendirmesiyle karar KPD'ye katılım yönünde olmuştur.

Partinin yönetim kadrolarında yaşanan bölünme tabanda da karşılık bulmuş, USPD'nin sol kanadında yer alan yaklaşık 400.000 üye KPD'ye katılma

kararı alırken, geriye kalan 300.000 civarı üye partide kalmaya devam etmiş, 200.000'e yakın üye ise siyasi faaliyetlerini sonlandırmıştır (Fowkes, 1984: 53). Partide kalmayı seçen azınlık grubu, 1922'de *Reichstag*'da MSPD'yle ortak çalışma grubu oluşturarak birleşme kararı almış ve MSPD'nin adı SPD olarak değiştirilmiştir. Kitlesele tabanını ve siyasi kadrolarını kaybeden USPD, 1922 sonrası seçimlerde oy oranı %1'in altından kalan marjinal bir parti haline gelmiştir. 4-7 Aralık 1920 tarihlerinde KPD'nin "Birleşme Kongresi" olarak adlandırılan Altıncı Kongresi'nde USPD'nin sol kanadıyla KPD'nin birleşmesi tamamlanmıştır. Partinin yönetim organına, 349 delegenin USPD'den, 136 delegenin ise KPD'den seçilmesi kararı alınmıştır (Fowkes, 1984: 56). Kitlesele düzeyde USPD'nin ağırlığı bu dağılımın çok üzerinde olmakla birlikte KPD'nin teorik açıdan etkili figürlere sahip olması, Komintern'le doğrudan kurduğu ilişki ve birleşmenin KPD üzerinden gerçekleşmesi, bu geçiş döneminde KPD kadrolarının parti içinde siyasi temsilinin üzerinde bir ağırlığa sahip olmasında belirleyici unsurlar olmuştur.

5. ALMANYA SOSYAL DEMOKRAT PARTİSİ VE ALMANYA KOMÜNİST PARTİSİ'NİN NAZİZM'LE MÜCADELE STRATEJİLERİ

USPD'nin siyasi kadrolarının MSPD ve KPD arasında bölünmesi, 1920'lerde Almanya'da sol siyasetin en önemli iki güç odağını SPD (USPD'nin ılımlı kanadının katılımıyla MSPD tekrar SPD adını almıştır) ve KPD haline getirmiştir. 1919 Ocak Devrimi'nin iktidar aygıtlarının kontrolünü elinde bulunduran MSPD'nin desteğiyle bastırılmasının uyandırdığı travmatik etkiler, 1933'e dek devam eden SPD-KPD ikiliğine yol açmıştır. İki parti arasındaki antagonizm, Nazizm'e karşı birleşik bir cephe hareketinin kurulmasını engelleyerek NSDAP'nin iktidar yürüyüşünün önünü açan temel etkenlerden olmuştur.

7. Komintern Kongresi'nde Georgi Dimitrov (1989), faşizme karşı mücadelede "birleşik cephe" tezini ortaya atmıştır. Dimitrov'a göre, kapitalizmin saldırgan ve yıkıcı olduğu bu evrede sosyalistlerle demokrat-liberal grupların bir araya geldiği birleşik cepheler kurularak tüm muhalif unsurların güç birliği yapması sağlanmalıydı (Dobkowski ve Wallimann, 1989). Dimitrov'un yaklaşımı, barışçıl yöntemlerle ve parlamenter sistemin araçlarıyla işçi sınıfının çıkarlarının savunulabileceğini ileri süren sosyal demokrat tezleri mahkûm etmektedir. Dimitrov (1989: 118), SPD'nin yatıştırma politikasıyla burjuvaziye temsil eden siyasi partilerle uzlaşmasının ve parlamenter sistem içinde verdiği tavizlerin, işçi sınıfını düş kırıklığına uğratarak Nazi hareketinin önünü açtığını savunmuştur.

SPD'nin lider kadrosuyla KPD Merkez Komitesi arasında kökeni 1919 Ocak Devrimi'ne dayanan uzlaşmaz karşıtlık, yönetim kademesi düzeyinde "birleşik cephe" siyasetinin uygulanmasına izin vermemiştir. Bu nedenle KPD, faşizme karşı mücadelede "tabandan birleşik cephe" çağrısıyla SPD'nin kitlesel tabanına seslenme stratejisini benimsemiştir (Daycock, 1980: 188). SPD üyelerinin büyük kısmı, KPD'nin tabandan birleşik cephe çağrısına mesafeli yaklaşmış, KPD'nin faşist saldırılara karşı fabrikaları savunma çağrısına destek vermemiştir (Daycock, 1980: 78). KPD'den ayrılan Heinrich Brandler ve August Thalheimer'ın liderliğinde kurulan Almanya Komünist Partisi-Muhalefet'in (*Kommunistische Partei Deutschlands (Opposition)-KPO*) programına göre, faşizmin yükselişi ancak işçi sınıfının genel taarruzuyla durdurulabilir (Bois, 2015). Böyle bir girişimin gerçekleşmesi, bütün işçi sınıfı partilerinin iş birliğiyle oluşturulacak birleşik bir cephe hareketinin kurulmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte KPD'nin, SPD'nin zayıflatılmasını öncelikli hedef haline getiren "sosyal faşizm" tezini benimsemesi ve SPD'nin anti-Sovyetçi pozisyonunu sürdürmesi, iki parti arasında ittifak kurulmasını olanaksızlaştırmıştır (Daycock, 1980: 187). Sosyal Demokrat işçilerin KPD'nin tabandan birleşik cephe çağrısına beklenen karşılığı vermemesi, bu stratejinin ancak partilerin yönetim organları düzeyinde kurulacak bir birleşik cepheyle başarıya ulaşabileceğini göstermiştir (Bois, 2015).

SPD'nin kitlesel tabanının faşizmle mücadelede statükocu bir pozisyon almasında, SPD ve sendika liderlerinin reformist yaklaşımları etkili olmuştur. Almanya'da işçi sınıfının pasif duruşunun bir diğer nedeni olarak 1918 Kasım ve 1919 Ocak Devrimleri'nde yaşanan hezimetin uyandırdığı travmalar gösterilebilir. 1920-1933 arası dönemde, SPD'nin sendikaların yönetim organları üzerindeki kontrolünün etkisiyle işçi sınıfının desteği ağırlıklı olarak SPD'ye yönelmiştir (Gluckstein, 2013). KPD'nin kitlesel tabanını ise sendikalar üzerinde nüfuzunu artırma çabalarının etkili olmaması nedeniyle büyük oranda çalışmayan nüfus oluşturmuştur. 1927'de KPD üyelerinin yaklaşık üçte birini işsizler oluşturmaktaydı (Daycock, 1980: 153). Bu oran, 1929 Bunalımı sonrası daha da yükselirken, 1932 sonbaharında, parti üyelerinin sadece %11'i maaşlı işçilerden oluşmaktaydı (Bois, 2015). KPD'nin radikal programı sıkı bir parti disiplininin uygulanmasını gerektirmekteydi. Buna karşılık partinin kitlesel tabanını oluşturan işsizlerin düzensiz çalışma pratikleri nedeniyle yönlendirilmesinde ve eyleme geçirilmesinde yaşanan zorluklar, partinin en büyük handikaplarından birisini oluşturmuştur.

SPD'nin tutucu politikaları, 1932 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'nde Hitler'e karşı Hindenburg'un desteklenmesi sonucunu doğurmuştur. Hindenburg liderliğinde örgütlenen sivil ve askeri bürokrasinin 1933'te şansöyeliğe Hitler'i getirmek konusunda uzlaşması, NSDAP'nin iktidara gelişinde belirleyici

olmuştur. 1934'te Hindenburg'un ölümüyle; şansöyelik ve başkanlık mevkilerinin birleştirilerek Hitler'e diktatörlük yetkilerinin verilmesinin öne açılmıştır (The Austin Statesman/The Austin American-Statesman 1934). Sonuç olarak NSDAP'nin iktidara gelişinde, son aşamada sivil ve askeri bürokrasinin onayı belirleyici rol oynarken, SPD'nin bürokrasiyle iş birliğine dayanan stratejisi başarısız olmuştur.

SPD'nin dış politikasının katı anti-Sovyetçi pozisyonuna karşılık, NSDAP'nin Versailles düzenini kuran devletlere karşı tutumunu sürdürmesi; SPD'yi Sovyet dış politikası açısından daha öncelikli bir tehdit haline getirmiştir. Temmuz 1925'te KPD'nin 10. Kongresi'nde gerçekleşen oylamada partinin yapısal açıdan Bolşevizasyonu onaylanmıştır. Bu durum partinin politikalarının Sovyetler Birliği tarafından yönlendirilen KPD Merkez Komitesi tarafından biçimlendirilmesine neden olmuş, partinin kontrolü Sovyet politikalarına yakın duran Ernst Thälmann ve taraftarlarının kontrolüne geçmiştir (Korsch, 2012). Bu dönüşüm, KPD'nin politikalarının şekillenmesinde Sovyet dış politikasının önceliklerinin belirleyici bir rol oynaması sonucunu doğurmuş ve KPD'nin Almanya'nın iç siyasi dinamiklerine göre hareket etmesini engellemiştir.

Komintern'le doğrudan temaslarının da yardımıyla KPD içinde güç kazanan ve partinin resmi yayın organı olan *Die Rote Fahne*'nin baş editörlüğünü yürüten Heinz Neumann, partinin radikal sol politikalarının şekillenmesinde ve paramiliter örgütlerin organizasyonunda önemli bir rol üstlenmiştir (Ward, 1981). 1930-1931 döneminden itibaren Stalin'le ve parti lideri Thälmann'la fikir ayrılıkları yaşamaya başlayan Heinz Neumann, KPD'nin ve Komintern'in Nazi tehdidini yeterince önemsemediğini düşünmeye başlamış ve Nazizm'le mücadelede radikal yöntemlerin savunucusu haline gelmiştir (Daycock, 1980: 250). Heinz Neumann'ın yaklaşımına göre, Nazizm'in propaganda aygıtlarının sınırlanması için nasyonalist öğeleri de içeren halk devrimi (*Volksrevolution*) siyasetiyle NSDAP'nin kitlesel tabanının zayıflatılması sağlanmalıdır (Daycock, 1980: 250). KPD Merkez Komitesi ve Komintern ise bu dönemde Nazi hareketinin yükselişini kapitalizmin içinde bulunduğu çöküşün son aşaması olarak değerlendirmiş, NSDAP iktidara gelse dahi bu konumda kalıcı olamayacağını, olası bir Nazi iktidarının devrimin gerçekleşmesine yardımcı olacağını savunmuşlardır. KPD lideri Thälmann'ın yaklaşımına göre, Nazizm'in zaferi sistem içinde yarattığı istikrarsızlıklarla devrimin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasını kolaylaştırabilirdi. Thälmann, yıkılmakta olan Weimar Cumhuriyeti'ni kurtarmanın KPD'nin öncelikli hedefi olamayacağını savunmuştur (Lee, 2005: 25).

Sivil ve askeri bürokrasi içinde önemli bir desteğe sahip olan NSDAP'den farklı olarak KPD; partinin radikal eğilimleriyle kitle içindeki daha ılımlı çevreler arasında köprü kurmakta zorlanmıştır (Lee, 2005: 108). Bu durum, KPD'nin NSDAP düzeyinde bir kitle partisi haline gelmesini önlemiş, parti "birleşik cephe" siyasetinin uygulanma sürecinde müttefik bulamamıştır. Temmuz 1932'de ve Ocak 1933'te KPD tarafından yapılan genel grev çağrısı Sosyal Demokrat sendikalar nezdinde karşılık bulmamıştır (Daycock, 1980: 298). Nazi Propaganda Bakanı Joseph Goebbels bu dönemi analiz ettiği günlüğünde, "kızıkların kırılma noktasında direnmeyi tercih etmeyerek yenildiklerine ve bir daha buna benzer bir fırsata sahip olmayacaklarına" dikkat çekmektedir (Bois, 2015). Sosyal Demokratların, NSDAP'nin iktidara geliş sürecindeki eylemsizliği, iki savaş arası dönemin kaotik atmosferinde kitlelerin belirsizlikten yorulmasının sonucu olarak değerlendirilebilir. Weimar Cumhuriyeti'nde 1930'dan itibaren etkileri daha da güçlü hissedilen parlamenter kilitlenme, 1929 Bunalımı'nın neden olduğu ekonomik istikrarsızlık ve artan işsizlik oranları, iktidarın NSDAP'ye doğru kaydığı dönemde beklenen sınıfsal reaksiyonların ortaya çıkmasını önlemiştir.

Tablo.1: 1928-1932 Dönemi Arası NSDAP, SPD ve KPD'nin Oy Oranları (Bois, 2015)

	20 Mayıs 1928	14 Eylül 1930	31 Temmuz 1932	6 Kasım 1932
NSDAP	%2,8	%18,3	%37,3	%33,1
SPD	%29,8	%24,5	%21,6	%20,4
KPD	%10,6	%13,1	%14,3	%16,9

1928'den itibaren Nazi hareketinin işçi sınıfı partilerine yönelik şiddet eylemlerini artırması ve NSDAP'ye bağlı paramiliter örgütlerin güçlenmesi; KPD'nin Nazizm'e karşı mücadelede silahlı yöntemlere yönelmesi sonucunu doğurmuştur. Bu dönemde solun parçalı yapısı devam ederken, özellikle 1920'lerin ikinci yarısından itibaren NSDAP'nin aşırı milliyetçi grupları, halk (*Völkisch*) hareketlerini ve milliyetçi yerel örgütleri birleştirmede başarılı olduğu görülmektedir (Kershaw, 2004: 251). 1932'de komünistlerle, NSDAP'nin paramiliter yapılanması olan SA (*Sturmabteilung*) arasında gerçekleşen sokak çatışmalarında 99 kişi ölmüş, 125 kişi yaralanmıştır (Gluckstein, 2013). Weimar Cumhuriyeti'nde NSDAP'nin yükselişine karşı en sert direnci gösteren siyasi parti KPD olmuştur. Bununla birlikte, bu dönemde SPD'nin Nazizm'e karşı mücadelenin parlamenter rejimin araçlarıyla sürdürülmesi konusunda ısrarcı olduğu, anti-Nazi duvar yazılamalarına bile yasalara aykırı olduğu düşüncesiyle karşı çıktığı görülmektedir. "Tabandan birleşik cephe" stratejisi doğrultusunda

KPD; paramiliter komünist organizasyonlarının [Kızıl Cephe Savaşçıları Birliği (*Roter Frontkämpferbund-RFB*) ve Faşizme Karşı Mücadele Birliği (*Kampfbund gegen den Faschismus-KgdF*)] kitlesel gücünü artırmak için SPD ve NSDAP tabanına seslenen ikili bir strateji geliştirmiştir. Bu süreçte NSDAP'nin sosyalist eğilimleri güçlü olan paramiliter SA yapılanmasına sızarak NSDAP'nin örgütsel bütünlüğünü bozmak ve bu yapılanma içinde çözümlere yol açarak taraftar kazanmak hedeflenmiştir (Brown, 2013: 249). KPD, bu periyotta SA içinde özel hücreler oluşturarak, SA üyelerinin bulunduğu sosyal ortamlarda Hitler'i ve Nazizm'i itibarsızlaştırmaya yönelik propaganda bültenlerini dolaşıma sokma stratejisini izlemiştir.

Ocak 1933'te NSDAP'nin iktidara gelmesiyle başlayan süreç, Komintern'in ve KPD Merkez Komitesi'nin beklentileri doğrultusunda gerçekleşmemiştir. *Reichstag* Yangını'nı izleyen dönemde siyasi açıdan sistematik bir temizlik süreci başlatılarak içinde demokrat ve merkeze yakın üyelerin de bulunduğu *Reichsbanner* organizasyonunun mülkiyetlerine el konulmuş, KPD yasa dışı ilan edilmiştir. Bu eylemleri diğer partilerin lağvedilmesi ve tek partili rejime geçiş süreci izlemiştir (Daycock, 294; *The Austin Statesman/The Austin American-Statesman*, 1933a). Bu dönemde toplumsal hafızada en çok iz bırakan ritüellerden birisi de şehir meydanlarında yasaklı kitapların topluca yakılması olmuştur (*The Austin Statesman/The Austin American-Statesman*, 1933b). Parti kadrolarının yeraltına çekilmek zorunda kalmasının da etkisiyle, KPD Merkez Komitesi tarafından bilinçli şekilde üyeler SA'ya katılmaları için yönlendirilmiş, Nazi hareketini içeriden çökertmek hedeflenmiştir. Ocak 1933 sonrası SA'ya olan katılımların önemli bir kesimini eski KPD üyeleri ya da parti sempatizanları oluşturmaktadır. 1934'te SA'nın lider kadrolarının tasfiyesiyle sonuçlanan Uzun Bıçaklar Gecesi'nin planlanmasında; SA içindeki sosyalist ağırlığın NSDAP'nin merkez yönetiminin kontrol edemeyeceği düzeyde güçlenmesi ve SA tarafından gerçekleştirilecek bir darbenin Alman Ordusu ve parti yönetimi tarafından ihtimal dahilinde görülmesi önemli rol oynamıştır (Britannica, 2020).

6. SUBJEKTİF KOŞULLARIN NASYONAL SOSYALİST ALMAN İŞÇİ PARTİSİ'NİN YÜKSELİŞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Finchelstein'in (2017) yorumuyla faşist hareketler; kısa vadeli hedeflerle uzun vadeli bir programı birleştirmeyi hedefleyen bir stratejiyle hareket etmektedir. Faşist ideologlar, "ırk," "halk," "imparatorluk," ve "mitik geçmiş" üzerine olan idealleri, güncel siyasetin dinamiklerine göre yeniden yorumlama ve siyasi pratikle birleştirme misyonunu yüklenirler. İki savaş arası dönemin belirsiz atmosferinde NSDAP; pagan ritüelleri, Orta Çağ tutuculuğunu ve emperyalist politikaları bir araya getirerek kitlesel bir karşı devrim hareketi

örgütlemeyi başarmış ve kendi ideolojik aygıtlarını oluşturmuştur (Marcuse, 2004). Almanya'da sınıflar arasındaki ilişki biçimlerini yeniden düzenleyecek bir sosyal devrimin gecikmesi ve 1933'e dek devam eden SPD ve KPD arasındaki ayrışma, bu durumun ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

NSDAP'nin yükseldiği siyasal zemini incelerken, Reich (1979) iki temel etkenin önemli rol oynadığına dikkat çeker. Birinci etken, parlamenter rejimin toplumsal tabakalarda uyandırdığı düş kırıklığıdır; ikinci etken ise Alman burjuvazisinin statükocu duruşudur. Thomson (1990: 666) Almanya'da ulusalcı hareketlerin sosyal demokrasiye karşı siyasi üstünlük kazanmaya başladığı dönemin başlangıcı olarak 1926 yılını işaret eder. SPD, 1920'ler boyunca Almanya siyasetinin en güçlü unsurlarından biri olmakla birlikte *Reichstag*'da salt çoğunluğu sağlayamamış, koalisyon hükümetleriyle iktidara gelmiştir (Thomson, 1990: 665). Bu durum, SPD Merkez Komitesi'nin partinin ana tezlerinden tavizler vermesine ve yaklaşmakta olan Nazizm tehdidinde parlamenter rejimin dinamikleriyle cevap verilebileceği yanılgısına düşmesine neden olmuştur. SPD'nin iktidarda olduğu süre boyunca geliştirdiği politikalar, işçi ve köylü sınıfının beklentilerine cevap verememiştir. Parlamenter yapıdaki istikrarsızlığın ekonomik krizin nedenlerinden biri olarak algılanmasının da etkisiyle bu dönem boyunca muhalefette yer alan NSDAP'nin siyasi pozisyonu güçlenmiştir. 1933 seçimlerinde NSDAP, alt ve alt orta sınıflardan da oy almayı başararak Sosyal Demokratların seçmen tabanını bölmüştür (Reich, 1979: 111). NSDAP'nin 1929 Bunalımı sonrası kısa sürede bir kitle partisine dönüşmesinde, döneminin nüfuzlu medya patronlarından olan Alfred Hugenberg'in doğrudan desteği de önemli rol oynamıştır (Fulda, 2009: 2). Bu dönemde Hugenberg'in gazetelerinde, NSDAP'nin Young Planı aleyhtarı söylemlerine ve Hitler'in demeçlerine yer verilmesi, partinin kamuoyunda tanınmasını sağlamıştır. Bu alandaki araştırmalar, 1929-1930 döneminde NSDAP'nin medyadaki görünürlüğünün artmasının, partinin seçim performansını doğrudan etkilediğini göstermektedir (Fulda, 2009: 2).

NSDAP, 1928'de 800.000, 1930'da 6,4 milyon, 1932'de 13 milyon, 1933 Ocak ayında ise 17 milyon oy almıştır (Reich, 1979: 46). 1930'da alınan 6,4 milyon oyun yaklaşık 3 milyonu çalışanlara aittir. Bu 3 milyonluk oyun %60-%70'i memur, %30-%40'ı ise işçi oyu olarak hesaplanmaktadır. Oy oranında belirgin bir artışın gerçekleştiği 1929-1932 periyodu, Büyük Bunalım'ın etkileri nedeniyle Almanya'da ekonomik çöküşün yaşandığı bir dönemdir. Karl Radek'in yorumuyla, Nazi hareketi bu ekonomik krizin ortasında yükselen bir adacık gibi birdenbire belirmiştir (Reich, 1979: 46). 1929 Bunalımı'nın Almanya ekonomisi üzerindeki etkileri sarsıcı olmuştur. 1932 yılında milli gelir, 1929'daki seviyesinden %39 daha azken; işsiz sayısı 1929'da 1,3 milyondan 1931'de 4,3

milyona, 1933'te ise 6 milyona ulaşmıştır (Lee, 2005: 101). Bu bunalımın toplum üzerindeki etkileri sosyo-psikolojik açıdan yıkıcı olmuş ve NSDAP hem işsiz kesimden hem de belirli düzeyde işçi sınıfı tabanından destek almayı başarmıştır. Ocak 1931 ve Ocak 1932 arası dönemde, üye sayısını 100.000 seviyesinden 300.000'lere çıkararak SA'nın üyelerinin yaklaşık %60-70'ini işsiz kesim oluşturmuştur (Daycock, 195). SPD liderliğinde, işçi sınıfının sosyal devrim umutlarının gerçekleşmemesi nedeniyle sosyal değişim talebi olan seçmen, aşamalı olarak NSDAP ve KPD'ye yönelmeye başlamıştır (Bois, 2015).

NSDAP'nin kitle partisine dönüşmesinde, Alman toplumunun Versailles Antlaşması sonrası güçlenen nasyonalist eğilimlerine ve psikolojik travmalarına seslenerek partinin vizyonunu bir sosyal devrim vaadini içerecek şekilde yansıtması etkili olmuştur. Bu noktada; idealize edilmiş formuyla özgürleşimci nasyonalizmle motivasyon kaynakları şiddet ve nefret duyguları olan, “ötekileştirme” ve “aşağılık duygusu” gibi negatif bilişsel fenomenlerden beslenen nasyonalizm anlayışı arasında bir ayrıma gitmek etkili bir bakış açısı sunabilir (Arısan, 2019: 3; Kohn, 1965). Savaşın post-travmatik etkileriyle yüzleşen ve uluslararası düzlemde ötekileştirilen Alman toplumunda nasyonalist eğilimler, emperyalizmin hegemonik bir aracı olarak kullanımına örnek teşkil edecek biçimde negatif duygulardan beslenerek şekillenmiştir.

Kasım 1934'ten itibaren Nazi hareketi, parti merkezinin yönlendirmesiyle üyelerini seferber ederek, “aşağıdan baskı uygulama” stratejisini izlemiştir. Devletin baskı aygıtlarının kontrolsüzce kullanımı, Yahudi nüfusunu marjinalleştirmiş ve antisemitizm ideolojisi Üçüncü Reich'in geneline yayılmaya başlamıştır (Kulka ve Jäckel, 2010; Lüdtke, 2000: 79). İlk etapta bu uygulamalar partinin radikal üyelerinin eylemlerine dayalıyken, zaman içinde devletin resmi ideolojisi haline gelmiştir. 8 Ağustos 1942'de, Dünya Yahudi Kongresi (*World Jewish Congress-WJC*) başkanı Gerhart Riegner'in İngiltere ve ABD'nin diplomatik temsilcilerine ilettiği raporda, Hitler ve kurmaylarının yaklaşık üç buçuk ila dört milyon Yahudi'yi infaz etme planını gündemlerine aldıkları paylaşılmıştır (Matthäus, 2019: 1).

NSDAP'nin 1929'dan itibaren oylarını belirgin biçimde artırmasında; 19. yüzyıldaki halk (*Völkisch*) hareketleriyle kendisini özdeşleştirerek Alman toplumunun içinde bulunduğu kültürel krizden çıkışı “yeni düzen” mottosuna dayanan bir programla çözüme iddiasında oluşu önemli rol oynamıştır (Kamanetsky, 1972: 216). Alman Romantizmi felsefesinin, modernizme ve değişime saldıran vizyonu, radikal muhafazakâr hareketler için önemli bir referans noktası olmuştur (Lougee, 1959: 644). Alman Romantizmi'nin yükseldiği dönem, Alman ulusal birliğinin kurulması için taleplerin güçlendiği

bir periyoda denk düşmektedir (Anderson, 1941: 313). Bu durum Alman Romantizmi etkisindeki felsefi ve sanatsal üretimlerin, Alman milliyetçiliği propagandasıyla dönem dönem iç içe geçmesi sonucunu doğurmuştur. Nazi hareketi, ırk kuramının ideolojik kökenlerini 19. yüzyılın ikinci yarısındaki radikal milliyetçi gruplara dayandırmıştır. Bununla birlikte, fütürist ve modernist değerler sahiplenilerek geçmişe olan özlemle teknolojiye olan bağlılığın iç içe geçtiği, farklı dönemlerin değerlerini bir araya getiren bir felsefe benimsenmiştir (Clark, 2015: 186).

Hitler'in (1998) *Kavgam*'da özellikle vurgu yaptığı nokta, ulusalcı ve liberal burjuva partilerinin hantal yapıları nedeniyle Marksist hareketlere karşı ayakta kalmalarının olanaksız olduğudur. Bu farkındalık, NSDAP tarafından sosyal demokrat ve komünist partilerle özdeşleşmiş bazı propaganda yöntemlerinin içselleştirilmesine neden olmuştur (Neumann, 2009; Reich, 1979). Bu benzerliğin izlerini, Nazi bayrağının ortaya çıkışında görmek mümkündür. Hitler, bayrağın kırmızı rengini partinin sosyal politikalarından aldığını, beyazın Alman ulusalcılığını temsil ettiğini, gamalı haçın ise Aryan ırkının askeri mücadelesini simgelediğini dile getirir (Shirer, 2011; Reich, 1979). Reich'in (1979) analiziyle, bayrağın arka planında kırmızının kullanılmasının nedeni, dönemin devrimci hareketlerinin enerjisinden pay alarak sosyalizme yakın tabakalarda bir koşullanma yaratma amacı taşımasıdır.

Nazi hareketi, bir yandan burjuvaziyi ve işçi sınıfını büyük sermayedarlardan koruma sözü verirken, bir yandan da büyük sermayeye Almanya'yı yeniden emperyal bir güce dönüştürme vaadinde bulunmuştur (Reich, 1979: 342). Bu durum, NSDAP tarafından ideolojiye işlevsel bir rol yüklendiğini ve partinin iktisadi ve politik araçları pragmatik bir düzlemde kullanma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Shirer, 2011; Paxton, 1998: 7). Bel (2006: 22), 1930'lu yıllarda Nazi iktidarının kamu harcamalarını artırırken, bir yandan da sistematik biçimde özelleştirmeye gittiğini ileri sürer. Bu politikaların amacı, Bel'in (2006) yorumuyla, büyük sermayenin desteğini almak ve Alman savaş ekonomisinin silahlanma harcamalarını finanse etmektir. Bu dönemde, büyük sermayenin NSDAP'ye bakışı ikili bir pozisyona sahiptir (Shirer, 2011). Büyük sermayenin bir kesimi, sosyal devrim ihtimalini ortadan kaldıracığı ve Alman emperyalizminin yeni pazarlara ulaşma idealini gerçekleştireceği düşüncesiyle partiye destek verirken; diğer kesimi ise NSDAP'nin yükselişine karşı şüpheli yaklaşmıştır. NSDAP'nin iktidara gelişiyle birlikte, büyük sermayenin desteğini konsolide etme hedefiyle parti tarafından devlet kontrolündeki kritik bazı sektörlerin özelleştirilmesi süreci başlamıştır. NSDAP tarafından bu politikalar hükümetle büyük sermaye arasında bir ittifakın kurulması için araç olarak kullanılmıştır (Bel, 2006: 18). NSDAP'nin bu

politikaları, Gilpin'in (2012) milliyetçi ekonomilere ilişkin tezleriyle uyuşmaktadır. Milliyetçi ekonomiler, askeri gücün sanayileşmeyle doğrudan ilişkili oluşu nedeniyle bu alana özel olarak eğilmektedir (Gilpin, 2012). NSDAP iktidarının ilk dönemlerinden itibaren sanayileşmeye büyük önem verilmiş, insan gücünü artırmak için modern kölelerden oluşan milyonlarca kişilik bir çalışan ordusu oluşturulmuş, büyük sanayicilerle yakın ilişkiler kurulmuştur.

Weimar Cumhuriyeti'nde, büyük sermaye sınıfının uluslararası düzlemde siyasi ve iktisadi ilişkileri, kendi çıkarları doğrultusunda yeniden biçimlendirmek için güçlü bir eğilimi bulunuyordu. Almanya'ya yeni yaşam sahaları kazandırmaya dayanan yaşam alanı (*Lebensraum*) stratejisiyle Nazi hareketi, büyük sermayedarların desteğini kazanmayı başarmıştır (Baranowski, 2000: 1169; Kühnl ve Rabinbach, 1975: 47). 1929 Bunalımı sonrası yükselen işsizlik oranları ve yaşanan ekonomik çöküşün etkisiyle, işsiz kesimin bir kısmının da ekonomik vaatlerle Nazi hareketinin saflarına çekilmesi mümkün olmuştur. Lee (2005: 6), Nazi ideolojisinin ilk dönemlerinde bazı sosyalist öğeler barındırdığını ve söylem düzeyinde de olsa alt tabakaların desteğinin kazanılması için sosyalist argümanlara başvurulduğunu dile getirmektedir.

NSDAP'yi destekleyen kitlenin demografik yapısı incelendiğinde sınıfsal açıdan en büyük desteğin orta sınıftan geldiği görülmektedir. Yaş aralığına bakıldığında ise Nazi hareketinin en çok gençlik içinde taban bulduğu ve bu kesimin NSDAP'nin mitinglerine aktif katılımında bulunduğu gözlenmiştir. NSDAP'nin sınıfsal temellerine ilişkin yapılan metodolojik araştırmalar; partinin seçmen prototipini küçük burjuva, Protestan, genç ve kırsal nüfusun oluşturduğunu göstermektedir (Childers, 1983: 4). Bu bulgulardan hareketle Seymour Martin Lipset, ideal tip Nazi seçmeninin Protestan, orta sınıfın serbest çalışan kesimine mensup, nüfusun yoğun olmadığı bir bölgede yaşayan ve büyük sermayeye şiddetle karşıt bir pozisyonda olduğu çıkarımını yapmaktadır (Childers, 1983: 4).

Reich'in (1979: 104) analizine göre, faşizm proletaryaya lümpen proletarya ve işçi sınıfı aristokrasisi olmak üzere iki yerden sızar. SPD'nin, sendika liderlerinin de etkisiyle statükocu-reformist çizgiye sürüklenmesinde işçi sınıfı aristokrasisinin etkisi gözlenmektedir. Özellikle 1930'lardan itibaren KPD ve SPD kökenli işçilerin SA'ya olan katılımlarında görülen artış ise lümpen proletaryanın etkisi olarak değerlendirilebilir. Proletaryanın SA saflarına katılımında, Reich'in (1979: 138) yorumuyla, işçi sınıfının henüz gelişmiş sınıf bilincine sahip olmaması ve kişilik yapılarında devrimci özlemlerle otoriter eğilimlerin bir arada bulunuşu etkili olmuştur. Toplumun içinde bulunduğu iktisadi dinamiklerin, siyasi bilince yansımaları zaman almaktadır. Bu

perspektiften bakıldığında 1929 Bunalımı sonrası Almanya’da sosyal devrim için objektif koşullar oluşmuş bulunmakla birlikte kitlelerin yönelimi faşizme doğru olmuştur. Buradan hareketle Reich (1979: 52) iktisadi koşullarla kişilik yapısının iki ayrı düzlemde incelenmesi gerektiğini savunmakta ve iktisadi bulguları doğrudan kişilik yapısının dinamiklerine uyarılmanın sonuç vermeyeceğini dile getirmektedir.

7. SONUÇ

1920’li yılların Avrupa’sında sosyal demokrat partilerle komünist partiler arasında yaşanan ideolojik ayrışmada, kökeni 1919 Ocak Devrimi’ne dayanan SPD-KPD ikiliğinin yol açtığı travmaların etkisi büyüktür. Almanya’da Birinci Dünya Savaşı sonrası beklenen sosyalist devrimin gerçekleşmemesi, radikal ulusalcı grupların ortaya çıkışı için elverişli bir ortam hazırlamış ve Nazi hareketinin yükseldiği siyasi zeminin oluşumunda belirleyici olmuştur (Sauer, 1967: 420; Carr, 1968: 26). NSDAP, Almanya’da burjuvazi ve seçkinler arasındaki uzlaşmanın sonucu olarak karşı devrimci bir cephe hareketi şeklinde ortaya çıkmıştır. SPD’nin sivil ve askeri bürokrasiyle kurduğu ittifak ve Nazizm’e karşı mücadeledeki pasif duruşu, Nazi hareketinin iktidar yürüyüşünün önündeki yapısal engelleri ortadan kaldırmıştır (Reich, 1979). Bu çalışmanın temel argümanları bağlamında gerçekleştirilen tartışmalar; SPD-KPD ikiliğinin Nazizm’e karşı birleşik bir cephe hareketinin kurulmasını engelleyerek ve Nazi hareketinin alt ve alt orta sınıflara sızmasını kolaylaştırarak NSDAP’nin kitlesel taban kazanmasında etkili olduğunu göstermektedir. NSDAP’ye bağlı toplumsal örgütlerin sınıfsal tabanları ve NSDAP’nin seçim performansları üzerinden gerçekleştirilen analizler, NSDAP’nin kitleselleşmesinde solun çok parçalı yapısının önemli rol oynadığına işaret etmektedir.

Reich, iki savaş arası dönemin Almanya’sında halkın sosyal devrim talebine rağmen Nazi hareketine yönelmesinde iki etkenin belirleyici olduğunu düşünmektedir. Birinci etken, halk yığınlarının tabandan gerçekleştirilecek bir devrim yerine tepeden inme bir dönüşümü tercih etmesidir. İkinci etken, kitleler nezdinde sol partilerin uzun vadeli siyasi hedeflerine kıyasla Nazi hareketinin “Versailles’in zincirlerini kırma” ve Almanya’ya eski konumunu geri kazandırma” hedeflerinin daha net ve anlaşılır bulunmasıdır (Reich, 1998: 162). Reich (1998: 162), Temmuz 1931’den itibaren “komünistlerin umutlarının büyük oranda kırıldığına ve psikolojik üstünlüğün Nazi hareketine geçtiğine” dikkat çekmektedir. Reich’in yorumuyla, işçi partilerinin yıkılışının temel nedenlerinden birisi de toplumun irrasyonel güdülerden beslenen taleplerine karşılık verememeleri ve faşist ideolojiyi ortaya çıkaran kültürel etmenleri analiz etmede başarısız olmalarıdır. 1918 Kasım ve 1919 Ocak Devrimleri’nin beklenen

toplumsal dönüşümü gerçekleştirememesi ve SPD'nin reformist politikaları, kitlelerin beklentileriyle SPD'nin siyasi uygulamaları arasındaki mesafenin gittikçe açılmasına neden olmuştur. Bu durum, NSDAP'nin anti-parlamentar bir rejimi olumlayan propagandasının etkisini artıran temel unsurlardandır.

1919'da KPD'nin ve Devrimci İşyeri Temsilcileri (*Revolutionäre Obleute*) grubunun öncülüğünü yaptığı Ocak Devrimi'nin başarıya ulaşmaması ve SPD-KPD arasında 1933'e dek devam eden ideolojik çatışmalar Nazi iktidarına giden yolu açmıştır. Sosyal Demokratlar, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki süreçte, ideolojik boyutta büyük bir açmazın içine düşmüşlerdir. Partinin devrimci ideolojisi, SPD'nin liberal ve reformist gruplarla doğrudan birleşmesinin önünde bir engel olarak dururken, siyasi pratikte devrimci prensiplerin terk edilmiş olması 1918 Kasım ve 1919 Ocak Devrimi dönemlerinde partinin kitlelerin devrimci taleplerine karşılık vermesini engellemiştir (Taylor, 2005: 177). SPD'nin temel tezlerinden uzaklaşması, işçi sınıfı mücadelesinin ikiye bölünmesine yol açarak Nazi hareketine karşı güçlü bir birleşik cephe hareketinin kurulmasını önlemiştir. Alman bürokrasisi ve Alman Ordusu içindeki Nazi hareketini destekleyen unsurlar, totaliter rejime geçişi kolaylaştıran subjektif koşulların şekillenmesinde belirleyici olmuşlardır. Nazi hareketi, iktidara gelmeden önceki süreçte sınıf çatışmasına dair gerçek duruşunu gizlemiş, etkili propaganda yöntemleriyle destekçilerinin ilgisini iktisadi boyuttan psikolojik alanlara yönlendirmeyi başarmıştır. Özellikle 1929 Bunalımı sonrası süreçte NSDAP, ulusalcı ve muhafazakâr partileri bünyesinde birleştirmede başarılı olurken; SPD-KPD ayrışması Nazizm'e karşı merkez partileri de içeren bir blokun oluşturulmasını önlemiştir.

Büyük sermaye ve muhafazakâr çevreler tarafından Nazi hareketinin öncelikli olarak iç muhalefeti bastırması, ikinci aşamada ise Almanya'nın yeni pazarlara ve sömürgelere ulaşma siyasetini gerçekleştirmesi beklenmiştir. 1929 Bunalımı'nın etkisiyle oluşan siyasi konjonktür, görünürde sistem karşıtı bir hareket olarak Nazi hareketinin popüleritesini artırmıştır. Reich'in (1979) yaklaşımıyla NSDAP, karşı devrimci bir ideolojiyi benimseyen, yöntem olarak ise devrimci örgütlerin davranış modelini örnek alan bir yapıdır. Bu durum, NSDAP'nin sınıf mücadelesindeki gerçek safını gizlemesine yardımcı olmuş, partinin parlamentar sistemden hayal kırıklığına uğramış işçi sınıfının ulusalcılığa daha yakın tabakalarını kazanmasına yardım etmiştir. 1930 öncesi dönemde partinin resmi ideolojisi devrimci sosyalist elementlerle nasyonalist öğelerin bir karışımı olarak değerlendirilebilir. NSDAP'nin bir iktidar alternatifi haline geldiği 1930'dan itibaren ise Hitler'in büyük sermayeye yaklaşarak partideki sosyalist öğeleri tasfiye sürecini başlattığı görülmektedir (Daycock, 1980: 53). NSDAP iktidara geldiğinde, parti programında yer alan sosyal devrim

vaadi gerçekleştirilmemiş, devletin bürokratik aygıtları partinin merkezi yönetimi çevresinde yeniden örgütlenirken, kapitalist üretim ilişkileri eski formunda korunmuştur.

Reich'a (1979: 392) göre parlamenter rejim yanlılarının temel yanılışı, kitlelerin özgür yaşama ve demokrasiye hazır olduklarını düşünmeleridir. Bu nedenle, iktidarda oldukları dönemde kitleleri demokrasiye hazırlama fırsatını kullanamamışlardır. 1929 Bunalımı'nın etkisiyle parlamenter rejime güven sarsıldığında ise tekrar bu fırsatı ele geçirme şansını yitirmişlerdir. Weimar Cumhuriyeti'nin son yıllarında NSDAP ve KPD yükselirken merkez partilerinin yaşadığı çöküş, Alman toplumunun demokrasiye olan güvenini yitirilişinin sonucu olarak değerlendirilebilir. Reich (1979: 24), ortodoks Marksist teorinin sınıf bilincini proletaryayla özdeşleştiren yaklaşımını doğru bulmamış; küçük burjuvazinin entelektüellerle ve proletaryayla karşı karşıya getirilmesini eleştirmiştir. Reich, burjuvazi ve işçi sınıfı arasındaki antagonizmi reddederek, bu karşıtlığın yerine "gerici" ve "devrimci" ayrımını koymuştur. Reich'ın tezlerine göre anti-faşist bloka katılabilecek sınıfsal unsurların parçalanması, faşizmin Avrupa'da zafere ulaşmasında belirleyici olmuştur. Reich (1979: 40) faşizme yönelişin sadece küçük burjuvaziye özgü olmadığını, işçi sınıfının kayda değer bir kısmının da bu dalgaya kapıldığına dikkat çekmektedir. Bununla birlikte faşizmin iktidara gelişinde en büyük pay, Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle yoksullaşan halk kitleleridir (Reich, 1979: 42). Reich'ın sınıflar arasındaki antagonizmi reddeden yorumunun 1950'lerden itibaren Marcuse tarafından da benimsendiği görülmektedir.

"Totaliter bir ideoloji olarak faşizm" kavramsallaştırmasından hareket eden Marcuse'nin (1991) tezlerine göre, İkinci Dünya Savaşı sonrası, faşizmin yöntemleri kapitalizm tarafından rasyonelleştirilerek içerilmiş ve "tek boyutlu insan" ortaya çıkmıştır. "Tek boyutlu insan" gerçek ihtiyaçlarını tespit etme gücünden yoksundur, sistem tarafından dayatılan değerler sistemine uyum sağlamaya çalışarak var olur (Marcuse, 1991). "Tek boyutlu insan" düşüncesi, totaliter rejim ve faşist özne arasındaki sosyo-psikolojik dinamiklerin kapsamlı analizinden doğmuştur. Marcuse (2005) devrimci bilincin gelişimini engelleyen etmenleri değerlendirerek, faşizmin kitlelerce kabul edilmesinin öznel nedenlerini tespit etmeye çalışmaktadır. Buradan yola çıkarak, içinde bulunulan çağın totaliter devletler üretmemekle birlikte "totaliter bir çağ" olduğu yargısına varmaktadır.

Marcuse'nin (1972) analizine göre faşizmin geri dönüşü, 1930'ların faşist devletinin birebir geri dönüşü şeklinde olmayacaktır. Liberal bir demokrasi örneği olan ABD'de kapitalizmin ulaştığı seviye, bir rejim değişikliği durumunda

ekonomik ve teknik kaynakların Nazi Almanyası'nın çok daha ötesinde seferber edilmesini sağlayarak faşizmin daha ileri evrelere ulaşılabilmesini mümkün kılmaktadır (Marcuse, 1972). Marcuse'nin tezlerine göre, liberal demokrasi egemen sınıfların kendilerini güvende hissettiklerinde destekledikleri bir yönetim biçimiyken, faşizm bu güvencenin yok olduğu evrede destek bulmaya başlamaktadır. Marcuse (1972), İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan siyasi dönüşümleri bu endişenin bir göstergesi olarak yorumlamakta ve proto-faşist sendromun belirmesi için subjektif koşulların oluşmaya başladığını düşünmektedir.

Marcuse'ye göre, Reich faşizmin kökenini bireyin biyolojik güdülerinin baskılanmasında görmekte haklıdır (Kellner, 1984: 183). Ancak bu çelişkileri çözmeyi hedefleyen devrimci bir hareket, Marcuse'nin (1972) yorumuyla, ancak belirli bir usallık üzerinden yönlendirilen politik bir güçle başarı kazanabilir. *Eros and Civilization*'da (*Eros ve Uygarlık*) Marcuse, faşist ideolojinin kültürel boyutta bir paradigma değişikliği ve yeni bir moralite anlayışı gerektiren devrimci aktiviteyle mağlup edilebileceğini dile getirmiştir (Neill, 1975: 40). Marcuse'nin (1991) yaklaşımıyla, faşizme ait ideolojik unsurları rasyonelleştiren bir sistem içerisindeki çelişkilerin aşılabilmesi ancak toplum tarafından en çok dışlanan kesimlerin, aydınlanmış entelektüel gruplarla ve öğrenci hareketleriyle ittifak kurmasıyla mümkündür. Bu ekseninde Marcuse, faşizmle mücadelede kültürel çalışmalara ve sivil toplum alanındaki girişimlere büyük önem atfetmekte ve özneye önemli bir sorumluluk yüklemektedir. İki savaş arası dönemin Almanyası üzerine gerçekleştirilen incelemeler, NSDAP'nin yükselişinde subjektif koşulların kritik bir role sahip olduğunu göstermektedir. Nazi hareketinin yükselişinde etkili olan subjektif koşulların analizi, sistemi dönüştürmeyi hedefleyen özgürleşimci bir praksisin olanaklarını gözden geçirme adına çağımızda da önemini korumaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Anderson, Eugene N. (1941), "German Romanticism as an Ideology of Cultural Crisis", *Journal of the History of Ideas*, 2 (3): 301-317.

Arısan, Mehmet (2019), "Violence as a Means of Nation-Building: The Case of the Balkans (1890–1913)", *Journal of Muslim Minority Affairs*, 39 (3): 395-410.

Bahçe, Serdal (2010), "Faşist Cordon Sanitaire ve Avrupa Karanlığı", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi GETA Tartışma Metinleri, No. 109 (Ankara: A.Ü. SBF Matbaası).

Baranowski, Shelley (2000), "Nazism and Polarization: The Left and the Third Reich", *The Historical Journal*, 43 (4): 1157-1172.

Bel, Germa (2006), "Against the Mainstream: Nazi Privatization in 1930s Germany", <http://www.ub.edu/graap/nazi.pdf> (27.02.2019).

Blackbourn, David ve Geoff Eley (1984), *The Peculiarities of German History: Bourgeois Society and Politics in Nineteenth-Century Germany* (Oxford: Oxford University Press).

Bois, Marcel (2015), "Hitler Wasn't Inevitable", *Jacobinmag*, <https://jacobinmag.com/2015/11/nuremberg-trials-hitler-goebbels-himmler-german-communist-social-democrats> (03.04.2019).

Brinton, Maurice (1975), "The Irrational in Politics", <https://www.marxists.org/archive/brinton/1970/irrational-politics.htm> (10.09.2019).

Britannica, The Editors of Encyclopaedia (2020), "Night of the Long Knives", <https://www.britannica.com/event/Night-of-the-Long-Knives> (14.03.2021).

Broué, Pierre (2005), *The German Revolution 1917-1923* (Leiden: Brill).

Brown, Scott Timothy (2013), "The SA in the Radical Imagination of the Long Weimar Republic", *Central European History*, 46 (2): 238-274.

Burleigh, Michael (2013), *The Third Reich: A New History* (London: Pan Books).

Carr, Edward H. (1968), *Nationalism and After* (London: Palgrave Macmillan).

Chen, Miaofen (2015), "From Class to Freedom – Rosa Luxemburg on Revolutionary Spontaneity and Socialist Democracy", *ARSP: Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie / Archives for Philosophy of Law and Social Philosophy*, 101 (1): 75-86.

Childers, Thomas (1983), *The Nazi Voter: The Social Foundations of Fascism in Germany, 1919-1933* (Chapel Hill: The University of North Carolina Press).

Clark, Christopher (2015), "Time of the Nazis: Past and Present in the Third Reich", *Geschichte und Gesellschaft. Sonderheft, Vol. 25, Obsession der Gegenwart: Zeit im 20. Jahrhundert* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht): 156-187.

D'Aloia, Alessandro (2005), "Marxism and Psychoanalysis - Notes on Wilhelm Reich's Life and Works" <https://www.marxist.com/marxism-psychoanalysis-wilhelm-reich.htm> (02.03.2021).

Davies, Peter ve Derek Lynch (2005), *The Routledge Companion to Fascism and the Far Right*, Taylor & Francis e-Library (New York: Routledge).

Daycock, Davis William (1980), *The KPD and the NSDAP: A Study of the Relationship between Political Extremes in Weimar Germany, 1923-1933*, Unpublished Doctoral Dissertation, The London School of Economics and Political Science (London: University of London).

Dimitrov, Georgi (1989), *Faşizme Karşı Birleşik Cephe* (Ankara: Ekim) (Çev. Ali Özer).

Dobkowski, Michael N. ve Isidor Wallimann (1989), *Radical Perspectives on the Rise of Fascism in Germany, 1919-1945* (New York: Monthly Review Press).

Finchelstein, Federico (2017), *From Fascism to Populism in History* (Oakland: University of California Press).

Fowkes, Ben (1984), *Communism in Germany under the Weimar Republic* (London: Macmillan).

Fromm, Erich (2013), *Escape From Freedom* (New York: Open Road Media).

Fulda, Bernhard (2009), *Press and Politics in the Weimar Republic* (Oxford: Oxford University Press).

Gilpin, Robert (2012), *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikği* (Ankara: Kripto) (Çev. Murat Duran, S. Oktay ve Ceyhan G. Polat).

Gluckstein, Donny (2013), "Lessons of Defeat: German Communists and the Rise of Hitler, *Socialist Review*", <http://socialistreview.org.uk/378/lessons-defeat-german-communists-and-rise-hitler> (17.10.2019).

Hitler, Adolf (1998), *Mein Kampf* (Boston: Houghton Mifflin Company) (Çev. Ralph Manheim).

Iordachi, Constantin (2019), *Karşılaştırmalı Faşizm Çalışmaları* (İstanbul: İletişim).

Kamanetsky, Christa (1972), "Political Distortion of Philosophical Concepts: A Case History- Nazism and the Romantic Movement", *Metaphilosophy*, 3 (3): 198-218.

Kellner, Douglas (1984), *Herbert Marcuse and the Crisis of Marxism* (London: Macmillan).

Kellner, Douglas (1989), *Critical Theory, Marxism and Modernity* (Cambridge: Polity Press).

Kershaw, Ian (2004), "Hitler and the Uniqueness of Nazism", *Journal of Contemporary History*, 39 (2): 239-254.

Kieran, Allen (2004), *Max Weber: A Critical Introduction* (London: Pluto Press).

Kocka, Jürgen ve Allan Mitchell (2015), 19. Yüzyıl Avrupa'sında Burjuva Toplumunu (İstanbul: İletişim) (Çev. Uygur Kocabaşoğlu).

Kohn, Hans (1965), *Nationalism: Its Meaning and History* (Malabar: Krieger Publishing Company).

Korsch, Karl (2012), *Marxism and Philosophy* (London: Verso).

Kulka, Otto Dov ve Eberhard Jäckel (2010), *The Jews in the Secret Nazi Reports on Popular Opinion in Germany, 1933-1945* (New Haven: Yale University Press).

Kühnl, Reinhard ve Anson G. Rabinbach (1975), "Problems of a Theory of German Fascism: A Critique of the Dominant Interpretations", *New German Critique*, 4: 26-50.

Laclau, Ernesto (1977), *Politics and Ideology in Marxist Theory* (London: NLB).

Larson, Sean (2017), "The Rise and Fall of the Second International", *Jacobinmag*, <https://jacobinmag.com/2017/07/second-international-bernstein-rosa-luxemburg-unions-world-war> (14.02.2019).

Larson, Sean (2018), "Red Flags Over Germany", *Jacobinmag*, <https://jacobinmag.com/2018/11/german-revolution-centennial-rosa-luxemburg-social-democrats> (08.06.2020).

Lenin, Vladimir (2002), *The Proletarian Revolution and the Renegade Kautsky*, V. I. Lenin Internet Archive.

Lougee, Robert W. (1959), "German Romanticism and Political Thought", *The Review of Politics*, 21 (4): 631-645.

Luxemburg, Rosa (1999), "Conquest of Political Power", *Reform or Revolution, Rosa Luxemburg Internet Archive*, <https://marxists.org/archive/luxemburg/1900/reform-revolution/ch08.htm> (04.10.2020).

Lüdtke, Alf (2000), "People Working: 'Everyday Life and German Fascism'", *History Workshop Journal*, 50: 74-92.

Marcuse, Herbert (1972), *Counter-Revolution and Revolt* (Boston: Beacon Press).

Marcuse, Herbert (1991), *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society* (Boston: Beacon Press).

Marcuse, Herbert (2000), *Reason and Revolution* (Abingdon: Routledge).

Marcuse, Herbert (2004), *Technology, War and Fascism* (London: Routledge).

Marcuse, Herbert (2005), *Eros and Civilization* (Abingdon: Routledge).

Marx, Karl (2010), *The Revolutions of 1848* (London: Verso).

Matthäus, Jürgen (2019), *Predicting the Holocaust: Jewish Organizations Report from Geneva on the Emergence of the “Final Solution” 1939–1942* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers).

McLaughlin, Neil (1996), “Nazism, Nationalism, and the Sociology of Emotions: Escape from Freedom Revisited”, *Sociological Theory*, 14 (3): 241-261.

Mommsen, Hans (1996), *The Rise and Fall of Weimar Democracy* (Chapel Hill: The University of North Carolina Press).

Mooers, Colin (1997), *Burjuva Avrupa'nın Kuruluşu* (Ankara: Dost) (Çev. Bahadır Sina Şener).

Neill, R. B. (1975): “Character, Society, & The Politics of Hope: A Comparative Look at the Theories of Wilhelm Reich, Erich Fromm, and Herbert Marcuse”, *Humboldt Journal of Social Relations*, 2 (2): 36-48.

Neumann, Franz (2009), *Behemoth: The Structure and Practice of National Socialism* (Chicago: Ivan R. Dee).

Neumann, Franz, Herbert Marcuse ve Otto Kirchheimer (2013), *Secret Reports on Nazi Germany* (Princeton: Princeton University Press).

Paxton, Robert O. (1998), “The Five Stages of Fascism”, *The Journal of Modern History*, 70 (1): 1-23.

Post, Charlie (2019), “The “Best” of Karl Kautsky Isn't Good Enough”, *Jacobinmag*, <https://jacobinmag.com/2019/03/karl-kautsky-socialist-strategy-german-revolution> (10.01.2020).

Reich, Wilhelm (1946), *The Mass Psychology of Fascism* (New York: Orgon Institute Press).

Reich, Wilhelm (1979), Faşizmin Kitle Ruhunu Anlayışı (İstanbul: Payel) (Çev. Bertan Onaran).

Reich, Wilhelm (1998), Başlı Dertte İnsanlar (İstanbul: Payel) (Çev. Bertan Onaran).

Reich, Wilhelm (2004), American Odyssey, Letters and Journals, 1940-1947 (New York: Farrar, Straus and Giroux).

Reich, Wilhelm (2013), Character Analysis (New York: Farrar, Straus and Giroux).

Sacks, Adam J. (2017), "When Social Democracy Was Vibrant", Jacobinmag, <https://jacobinmag.com/2017/11/german-social-democratic-party-second-international-culture> (02.08.2020).

Sauer, Wolfgang (1967), "National Socialism: Totalitarianism or Fascism?", The American Historical Review, 73 (2): 404-424.

Shirer, William L. (2011), The Rise and Fall of the Third Reich (New York: RosettaBooks).

Slater, Phil (1998), Frankfurt Okulu (İstanbul: Kabalıcı) (Çev. Ahmet Özden).

Taylor, A. J. P. (2005), The Course of German History (London: Routledge).

The Austin Statesman/The Austin American-Statesman (1933), "Marxism Dealt Hard Nazi Blow", <https://newspapers.ushmm.org/article/45357> (07.02.2021).

The Austin Statesman/The Austin American-Statesman (1933), "Making Bonfires of the Printed Word", <https://newspapers.ushmm.org/article/45359> (14.02.2021).

The Austin Statesman/The Austin American-Statesman (1934), "Hitler Seizes Full German Control As President Dies", <https://newspapers.ushmm.org/article/45450> (17.02.2021).

Ward, James J. (1981), "'Smash the Fascists...'" German Communist Efforts to Counter the Nazis, 1930-31", Central European History, 14 (1): 30-62.

Wodak, Ruth ve John E. Richardson (2015), Analysing Fascist Discourse (Abingdon: Routledge).

Ypi, Lea (2019), "From Reform to Revolution", Jacobinmag, <https://www.jacobinmag.com/2019/01/reform-revolution-rosa-luxemburg-socialism-democracy> (12.11.2020).